

Löneledd tillväxt

Vad säger forskningen?

Författare: Thomas Carlén

På omslaget:

Marcelo Orellana, 29 år, Hotell- och restaurangfacket,
servitör vid Nordic Light Hotel, Stockholm

© Landsorganisationen i Sverige 2018

Grafisk form: LO

Omslagsfoto: Lars Forsstedt

Tryck och produktion: Bantorget Grafiska AB, Stockholm 2018

ISBN 978-91-566-3355-3

LO 18.12 1 000

Innehåll

1. Inledning	5
2. Vad menas med löneledd tillväxt?	7
En löneledd tillväxtstrategi	8
Vad krävs för att löneandelen ska öka?	9
Olika nationalekonomiska modeller och utgångspunkter	10
3. Hur har löneandelen utvecklats globalt och i Sverige?	16
Mätproblem	16
Löneandelen har sjunkit i de flesta länder	17
Har den stigande vinstandelen resulterat i högre investeringar?	25
Konsekvenser av sjunkande löneandel	28
4. Orsakerna till sjunkande löneandelar	29
Sektorsförskjutningar	29
Globaliseringen	30
Den tekniska utvecklingen	34
Finansialiseringen av ekonomier och samhällen	39
Maktrelationerna mellan arbetstagare och arbetsgivare	40
Vilka faktorer har påverkat löneandelen mest?	45
5. Löneledd eller vinstledd tillväxt?	49
Den inhemska efterfrågan	49
Nettoexporten	50
Den aggregerade efterfrågan	52
Invändningar mot indelningen av löne- och vinstledda ekonomier	56
6. Effekter på utbudssidan	58
Produktiviteten	58
Sysselsättningen	61
Reallöneökningarnas effekter på vinsterna i löneledda ekonomier	67
7. Sammanfattning och forskarnas åtgärdsförslag	70
Källförteckning	84

1. Inledning

FINANSKRISEN OCH DE SENASTE årens fokus på ökade inkomstskillnader har skapat ett förnyat intresse för fördelningen mellan löner och vinster. I finanskrisens spår tog en internationell akademisk och politisk diskussion fart om olika strategier för att främja en ekonomisk återhämtning och hur högre tillväxt bör stimuleras. En del förespråkar löne moderation medan andra betonar vikten av expansiv finanspolitik och offentliga investeringar.

Men allt fler har också lyft fram så kallad löneledd tillväxt som en strategi för hållbar tillväxt. Argumenten bakom löneledd tillväxt är att högre reallöner, och högre löneandel, kan öka den privata konsumtionen och därmed stiger efterfrågan på varor och tjänster, vilket ger högre tillväxt. En högre löneandel antas också främja arbetsproduktiviteten, men samtidigt medföra potentiellt negativa konsekvenser för näringslivets investeringar och exportutvecklingen.

Sedan 1980-talet har löneandelen fallit i de flesta avancerade ekonomier och utvecklingsländer samtidigt som vinstandelen på motsvarande sätt har ökat. Denna utveckling har samvarierat med ökade inkomstskillnader, och frågor kring löneandelens utveckling och löneledd tillväxt har därför också relevans för den ekonomiska ojämlikheten. En löneledd tillväxtstrategi bygger på att återigen öka löneandelen. För att kunna diskutera en eventuell löneledd tillväxtstrategi måste dock först huvudorsakerna till den sjunkande löneandelen analyseras. Är dessa opåverkbara eller orsakas de av faktorer som går att påverka?

I LOs *gemensamma långsiktiga mål för tre kongressperioder*, som antogs av LOs styrelse 2015, är ett av målen att återupprätta balansen mellan löne- och vinstandelen. Detta måste enligt målformuleringen ske i samordning med fackliga syskonorganisationer i våra konkurrentländer. Målet är att:

"Fram till år 2028 ska LO och medlemsförbunden verka för att sänka internationella kapitalavkastningskrav samt verka för att löneandelen i Sverige och våra konkurrentländer ökar med beaktande av en snabb teknikutveckling."

LOs styrelse beslutade under våren 2016 att tillsätta en utredning som sammanställer svensk och internationell forskning kring löneledd tillväxt. Bakgrunden var bland annat en motion till LO-kongressen samma år.¹ Motionen avslogs av LO-kongressen med hänvisning till denna utredning.

Denna rapport drar inte några egna slutsatser av om det finns behov av löneledd tillväxt, eller om det är teoretiskt eller praktiskt möjligt att åstadkomma löneledd tillväxt eller ej. Däremot redovisas forskarnas slutsatser och åtgärdsförslag i det urval av studier som används i denna rapport. Rapporten ska fungera som en kunskapsöversyn och ligga till grund för fortsatta policydiskussioner.

---

¹ Motion 17.21 "Europeisk samverkan för löneledd tillväxt" från Byggnadsarbetareförbundet, Elektrikerförbundet, Målareförbundet, Seko och Transportarbetareförbundet.

2. Vad menas med löneledd tillväxt?

DE CENTRALA FAKTORERNA i forskningen och diskussionerna om löneledd tillväxt är *löneandelen* och *vinstandelen*. Löne- och vinstandelen visar hur stor del av näringslivet eller hela ekonomins förädlingsvärde som tillfaller arbetstagarna respektive kapitalägarna. Förädlingsvärdet är värdet av företagets produktion minus värdet av de insatsvaror som används (inklusive arbetskraftskostnader), alltså det mervärde (förädling) som företagets produktion medför. Det sammanlagda (aggregerade) förädlingsvärdet i ekonomin, alltså inklusive näringslivet och offentlig sektor, motsvarar landets bruttonationalprodukt (BNP).

Löneandelen är alltså den del av förädlingsvärdet, eller ett lands BNP, som tillfaller arbetstagarna i form av löner och sociala avgifter.² Om löneandelen är stabil kommer därför landets ekonomiska utveckling att avspglas i den genomsnittlige arbetstagarens ekonomiska förhållanden. Den resterande delen av förädlingsvärdet utgörs av vinstandelen som dels består av kapitalförslitning (avskrivningar), dels av driftöverskott (vinst) som tillfaller ägarna.³ Det finns dock svårigheter med att beräkna kapitalavskrivningarna och att jämföra dem över tid och mellan länder. Därför är det vanligt att löne- och vinstandelen beräknas som andel av BNP utan att ta hänsyn till kapitalavskrivningarna (se avsnitt 3.1).

Fördelningen mellan de två produktionsfaktorerna arbete (löner eller löneandelen) och kapital (vinster eller vinstandelen) kallas för funktionell inkomstfördelning. Det ska inte sammanblandas med löne- eller inkomstfördelningen mellan olika grupper, alltså löne- eller inkomstskillnader, i befolkningen.

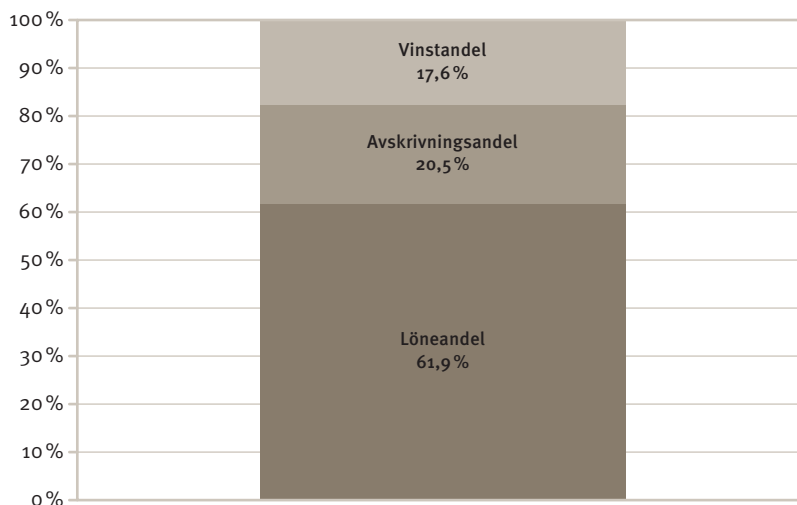
---

2 Observera att även företagsledningarnas löner och bonusar inkluderas i löneandelen.

3 *Kapitalförslitningen* motsvarar den kostnad som går åt till att reparera eller ersätta realkapital, exempelvis maskiner eller lokaler som slits med åren. Kapitalförslitningen motsvarar summan av alla avskrivningar i ekonomin (det vill säga värdeminskningen av ekonomins kapitalstock).

Diagram 2.1 Löneandelen, avskrivningsandelen och vinstandelen

Andelar av BNP till faktorpris, Sverige 2017

Källa: Europakommissionens databas AMECO.

2.1 En löneledd tillväxtstrategi

En löneledd tillväxtstrategi handlar om att höja löneandelen i ekonomin, vilket per definition sker på vinstandelens bekostnad. Syftet är att stimulera konsumtionen och därigenom öka efterfrågan och den ekonomiska tillväxten.

Den löneledda tillväxtstrategin utgår från det faktum att inkomster från arbete (lön) är den viktigaste inkomstkällan för de allra flesta hushåll. Samtidigt antas att benägenheten att konsumera är större vid löneinkomster jämfört med kapitalinkomster. På motsvarande sätt är benägenheten att spara (att skjuta upp konsumtionen) vanligen större vid kapitalinkomster, som ofta tillfaller hushåll med redan stort konsumtionsutrymme, än vid löneinkomster. Löntagarna spenderar alltså

en större del av sina inkomster jämfört med kapitalägarna, och en högre löneandel antas därför ha större positiva effekter på den privata konsumtionen än en högre vinstandel (Blecker 2015; Onaran & Galanis 2012).

Men en högre löneandel förväntas också ha negativa effekter på företagets incitament att investera. Dessutom innebär en högre löneandel att företagets enhetsarbetskostnader stiger, vilket kan försämra konkurrenskraften mot utlandet och därmed dämpa nettoexporten. På motsvarande sätt antas att en högre vinstandel gynnar investeringar och nettoexport.

Den avgörande frågan som forskningen kring löneledd tillväxt försöker besvara är vilka konsekvenser en högre löneandel har på den aggregerade efterfrågan och den ekonomiska tillväxten (se kapitel 5). Den aggregerade efterfrågan består dels av den inhemska efterfrågan (privat konsumtion och näringslivets investeringar), dels av nettoexporten.

2.2 Vad krävs för att löneandelen ska öka?

Olika nationalekonomiska modeller har olika syn på vad som avgör den funktionella inkomstfördelningen och vad som krävs, teoretiskt, för att löneandelen ska öka (se avsnitt 2.3 nedan). Utifrån de antaganden som görs inom forskningen om löneledd tillväxt ökar löneandelen om *real-löneökningarna överstiger arbetsproduktivetstillväxten* (Storm & Naastepad 2013).⁴

Om företagen kompenserar nominella löneökningar genom att höja priserna lika mycket, och inflationen stiger och reallönerna uteblir, ökar inte lönerns andel av förädlingsvärdet. Högre arbetsproduktivitet innebär att företagen kan producera samma volymer som tidigare med färre antal arbetade timmar, vilket minskar lönerns andel av produktionen och förädlingsvärdet (vid en given lönenivå). Givet att det alltid sker en viss arbetsproduktivetstillväxt är det därför troligt att ytterst blygsamma reallöneökningar inte räcker för att höja löneandelen.

Det är alltså möjligt att både reallöner och kapitalavkastning (vinster) kan öka samtidigt, när ekonomin växer, utan att det sker någon föränd-

---

⁴ *Reallönen* är den nominella lönen minus prisökningar i ekonomin (inflation), och motsvarar lönerns köpkraft i varor och tjänster. *Arbetsproduktiviteten* mäter produktionen (produktionsvärdet) per arbetad timme. Högre produktivitet innebär att produktionen per arbetad timme ökar, alltså att mer kan produceras på samma tid som tidigare.

ring av den funktionella inkomstfördelningen. Det bör dock påpekas att löneandelen även kan öka, men inte nödvändigtvis, när sysselsättningen ökar. Men forskningen om löneledd tillväxt utgår vanligen från ett omvänt samband där det är ökad efterfrågan, via högre löneandel och ökad konsumtion, som driver högre tillväxt och ökad sysselsättning.

2.3 Olika nationalekonomiska modeller och utgångspunkter

Det finns olika nationalekonomiska teorier och modeller som bygger på olika antaganden och utgångspunkter. Vilken modell som används kan vara avgörande för studiernas teoretiska och empiriska resultat, vilka förklaringsfaktorer som tillskrivs särskild betydelse och därmed också studiernas slutsatser och åtgärdsförslag. Det är dock viktigt att poängtera att ingen modell är perfekt och dess resultat bör alltid betraktas med viss försiktighet.

Forskningen om löneledd tillväxt baseras vanligen på så kallade post-keynesianska modeller. Dessa skiljer sig från de neoklassiska modellerna som är dominerande inom nationalekonomin. Det betyder att forskningen om löneledd tillväxt inte använder de mest använda och accepterade modellerna. Detta ska dock inte ses som ett problem i sig. Men det är viktigt att poängtera att eventuell avsaknad av kritik mot löneledda tillväxtstrategier i de forskningsstudier som redovisas i denna rapport inte nödvändigtvis betyder att andra forskare ställer sig bakom resultaten och slutsatserna.

Eftersom syftet med denna rapport är att redovisa vad forskningen om löneledd tillväxt kommer fram till så kommer inte eventuella invändningar, baserade på andra modeller, att redovisas löpande i rapporten. Men för att förstå forskningen om löneledd tillväxt och dess resultat är det viktigt att först beskriva de olika modellerna och deras teoretiska utgångspunkter.

2.3.1 Neoklassiska modeller

De neoklassiska teorierna och modellerna (eller *mainstream economics*) är dominerande och brett accepterade inom nationalekonomisk forskning. En viktig utgångspunkt i dessa modeller är att utbud (produktionen) och efterfrågan (konsumtionen), under antagandet att det råder perfekt konkurrens, kommer att röra sig mot jämvikt där det produceras exakt så mycket som

efterfrågas vid ett givet pris.⁵ Neoklassiska modeller fokuserar vanligen mer på ekonomins utbudssida än efterfrågesida (Onaran & Galanis 2012).

För att förklara hur ett företags eller en hel ekonomis produktion sker används den så kallade produktionsfunktionen. Den består av två produktionsfaktorer: arbete och kapital. Produktionsfunktionen används vanligen för att försöka visa den maximala produktionen (output) vid en given användning av dessa produktionsfaktorer (input), eller omvänt hur lite input som krävs för att producera en viss mängd output.

Hur mycket arbete som kommer att användas i produktionen avgörs i de neoklassiska modellerna dels av priset på arbete (lön eller arbetskraftskostnader), dels av arbetsproduktiviteten. På motsvarande sätt bestäms användandet av kapital av tillgången (kapitalstocken) och priset (räntan) på kapital.⁶ Det vinstmaximerande företaget, som på en marknad med perfekt konkurrens betraktar löner och ränta som givna, kommer att öka användningen av arbete och kapital tills deras respektive marginalkostnad är lika med deras marginalbidrag (marginalproduktivet) till produktionen. Då har produktionen optimerats med den mest effektiva användningen av produktionsfaktorerna.

Den funktionella inkomstfördelningen regleras alltså av marginalproduktiviteten för arbete och kapital. När mängden eller priset på arbete respektive kapital förändras kommer företagen ändra sammansättningen av arbete och kapital för att bevara den mest effektiva produktionen. Här bygger antagandet på att arbete och kapital är utbytbara med varandra, och att företagen alltid kan välja hur mycket av den ena eller den andra produktionsfaktorn som ska användas i produktionen.

Detta betyder att arbete (lön och arbetsproduktivitet) och kapital (kapitalstock och ränta) är beroende (endogena) variabler som både påverkar och påverkas av varandra. Det innebär också att löneandelen ses som en endogen och inte en exogen variabel. Det är därför inte troligt att löneandelen kan förändras utan att det samtidigt sker förändringar i andra faktorer som i sin tur påverkar löneandelen.

---

5 *Perfekt konkurrens* innebär bland annat att alla aktörer på marknaden har fullständig information om allt och alla, att det inte finns några monopol eller karteller som påverkar priserna, att alla producenters varor är homogena och likvärdiga, och att det inte finns några transaktionskostnader eller stordriftsfördelar.

6 *Kapitalstocken* motsvarar mängden fasta anläggningar och maskiner. Kapitalstocken minskar med kapitalförslitningen och ökar med investeringar i realkapital.

När reallönerna stiger, vilket innebär högre marginalkostnader, kommer företagen, vid antagandet om perfekt konkurrens och avtagande avkastning, att antingen minska produktionen eller minska antalet arbetade timmar (sysselsättningen) och använda mer kapital för att behålla den mest effektiva produktionen och maximera vinsterna.⁷ Högre löner skapar då högre arbetslöshet. Dessutom leder högre löner men färre antal arbetade timmar inte nödvändigtvis till att den totala lönesumman ökar, vilket i sådana fall inte främjar de avsedda effekterna på konsumtionen i en löneledd tillväxtstrategi.⁸ Omvänt kan lägre löner som resulterar i ökat antal arbetade timmar till och med öka den totala lönesumman och därmed resultera i löneledd tillväxt. Alternativt kan löneökningar för vissa arbetstagargrupper ske på bekostnad av andra grupper, exempelvis oorganiserade arbetstagare, vilket ökar inkomstskillnaderna samtidigt som den totala löneandelen och lönesumman förblir oförändrad.

De neoklassiska modellerna fäster relativt stor vikt vid teknologins betydelse för den funktionella inkomstfördelningen. Med antagandet om kompletta marknader, perfekt konkurrens, full sysselsättning och en (aggregerad) produktion där förhållandet mellan arbete och kapital alltid är väl avvägt, alltså i jämvikt, kommer löne- och vinstandelarna bestämmas av den tekniska utvecklingen (Stockhammer 2013a). Därför har inte institutionella faktorer, som exempelvis fackförningarnas förhandlingsstyrka eller välfärdsstatens roll, fått någon större uppmärksamhet i den neoklassiska forskningen (Kristal & Cohen 2016).

Med den neoklassiska utgångspunkten att produktionen är effektiv, där lönerna fastställs av arbetskraftens bidrag till produktionsresultatet, bör förändringar av löneandelen bero på förskjutningar i den jämvikt som uppstår vid perfekt fungerande marknader. Frågan blir då om den förändrade löneandelen rör sig *mot* jämvikt och ökad effektivitet i produktionen, eller av någon anledning rör sig *bort* från jämvikt. Svaret, som förvisso är svårt att fastställa, avgör, enligt den neoklassiska modellen, om den sjunkande löneandelen bör betraktas som ett problem eller inte.

---

7 *Avtagande avkastning* innebär att en ökning av exempelvis mängden arbete i produktionen (genom att öka antalet anställda), när mängden kapital är oförändrad, förr eller senare kommer att leda till att ökningstakten i produktionen börjar avta.

8 *Lönesumman* motsvarar timlönerna gånger antalet arbetade timmar, alltså den totala summa som en arbetsgivare betalar ut i löner. Hela ekonomins lönesumma består av summan av allas löner.

2.3.2 Post-keynesianska modeller

Det är inom den post-keynesianska forskningen som frågor kring löneledd tillväxt har fått sitt uppsving de senaste tio till femton åren. En del forskare hänvisar dock i stället till *the political economy approach* där post-keynesianska modeller och teorier ingår. Dessa modeller grundar sig på andra principer än de neoklassiska modellerna.

Den post-keynesianska forskningen kritiserar de neoklassiska modellerna för att de bygger på orealistiska antaganden och missvisande beskrivningar av ekonomins funktionssätt. Bland annat avfärdas antagandet om perfekt konkurrens och att lönerna bestäms av utbud och efterfrågan på arbetskraft. Därtill anser inte de post-keynesianska ekonomerna att produktionens sammansättning av arbete och kapital beror på deras respektive marginalproduktivitet, och de motsäger sig de neoklassiska antagandena om tilltagande marginalkostnader och avtagande avkastning (Lavoie & Hein 2015). Eftersom företagen vanligen inte kommer upp till fullt kapacitetsutnyttjande kommer de, enligt Lavoie & Stockhammer (2013), inte i närheten av avtagande avkastning.

I stället bygger post-keynesianska teorier, med stöd från empirisk forskning, på antagandet om konstant marginalkostnad och avtagande enhetskostnader (Lavoie & Hein 2015; Lavoie & Stockhammer 2013). Det innebär att ju mer ett företag säljer till ett givet pris, desto högre blir företagets vinst. Företagen kommer då att producera så mycket som de kan sälja (upp till fullt kapacitetsutnyttjande) eftersom det ger de största vinsterna. Med detta antagande finns inte längre någon vinstmaximerande begränsning för produktionen eller sysselsättningen. Då blir inte heller antagandet om optimal eller effektiv produktion, utifrån produktionsfunktionen, lika relevant och det antas finnas utrymme för förändringar av löne- och vinstandelen. Företagens enda egentliga begränsning är deras marknadsandelar och efterfrågan (eller avsaknaden av efterfrågan) på deras produkter. Med högre efterfrågan och ökad försäljning kommer därför fler att anställas.

I de post-keynesianska modellerna och forskningen om löneledd tillväxt har därför efterfrågan en central roll för tillväxten i ekonomier som inte har full sysselsättning. En viktig fråga blir då om det är privat konsumtion eller investeringar som bäst driver efterfrågan. Modellerna framhåller lönernas dubbla funktioner i ekonomin: de utgör både pro-

duktionskostnader för företagen och är källan till efterfrågan på varor och tjänster (konsumtion). Även om modellerna medger att lägre löner och högre vinster kan ha positiva effekter på investeringar och nettoexport, betonar de samtidigt dess negativa effekter på konsumtionen. I de post-keynesianska modellerna, till skillnad från de neoklassiska, har alltså den funktionella inkomstfördelningen, och även inkomstspridningen, betydelse för konsumtionsutvecklingen och därmed också för tillväxten.

En utgångspunkt är att det finns fördelningskonflikter mellan olika intressenter, exempelvis arbete och kapital, där utfallet beror på hur pass välorganiserade dessa intressen är. När de neoklassiska modellernas antagande om perfekt konkurrens inte tas med kommer, enligt Stockhammer (2013a), fördelningen mellan löne- och vinstandelen bestämmas av utfallet av förhandlingar mellan företagen och arbetskraften (vanligen fackföreningar). Därför spelar institutionella faktorer, maktförhållanden och klassrelationer en central roll i de post-keynesianska analyserna av löne- och vinstandelens utveckling.

I forskningen om löneledd tillväxt ligger fokus på att analysera hur förändringar i den funktionella inkomstfördelningen påverkar den aggregerade efterfrågans komponenter (privat konsumtion, investeringar och nettoexport). De flesta studier använder en så kallad *single-equation approach* som lämpar sig för att analysera sambanden mellan löneandelen och varje enskild komponent av den aggregerade efterfrågan över tid. Detta kräver dock att löneandelen betraktas, åtminstone på kort sikt, som en oberoende (exogen) variabel (Onaran & Obst 2016; Lavoie & Stockhammer 2013). Det betyder att en förändring av löneandelen sker "utanför" beräkningarna. Forskarna antar alltså först att löneandelen ökar eller minskar, allt annat lika, för att sedan se vad förändringen får för konsekvenser på den aggregerade efterfrågans komponenter.

Onaran & Obst (2016) påpekar dock att den funktionella inkomstfördelningen egentligen är endogen. Det bör också understrykas att antagandet om en exogen löneandel är, utifrån den dominerande neoklassiska teorin, relativt ovanligt. Men modeller där löne- och vinstandelen är endogena kan, enligt Onaran & Obst (2016), inte hantera tillräckligt många variabler. Dessutom påverkar de endogena variablerna varandra med viss tidsfördröjning. Endogena beräkningar kan spåra variablernas

sammantagna (kumulativa) effekt, men kan inte dela upp analysen av löneandelens specifika effekter på den aggregerade efterfrågans enskilda komponenter. Resultaten från beräkningar med endogena variabler anses därför svåra att tolka (Onaran & Obst 2016).

Onaran & Obst (2016) menar att båda metoderna kräver beräknings-tekniska förenklingar som har sina för- och nackdelar. Men eftersom syftet med forskningen om löneledd tillväxt är att analysera och förstå mekanismerna bakom löneandelens effekter på den aggregerade efterfrågans enskilda komponenter väljs en metod där löneandelen är exogen. Onaran & Obst (2016) understryker dock att fördelarna med denna metod kommer till priset av att variablernas simultana och växelverkande effekter ignoreras.

3. Hur har löneandelen utvecklats globalt och i Sverige?

3.1 Mätproblem

Jämförelser av löneandelens utveckling över tid och mellan länder är förenat med en rad olika problem. Mätproblemen innebär att man bör iaktta försiktighet när det gäller att från enskilda studier dra alltför säkra slutsatser om löne- och vinstandelens nivåer och hur de faktiskt har utvecklats.

När löne- och vinstandelen beräknas som andel av BNP är det mer relevant att använda BNP till faktorpris, snarare än till marknadspris, då faktorpris inte inkluderar effekterna av indirekta skatter och subventioner som varken är ersättning till arbetskraften eller till kapitalet (se Spånt 2013).

Det är också viktigt att påpeka att en del av ersättningen till kapitalet måste användas för att ersätta förslitet kapital (till exempel maskiner och lokaler). För att visa hur stor del av förädlingsvärdet som går till löne- respektive kapitalinkomster bör därför kapitalavskrivningarna räknas bort från förädlingsvärdet (Spånt 2013). Detta är dock inte helt enkelt och leder dessutom till andra mätproblem. Det finns förvisso avskrivningsregler men dessa är generella och visar inte alltid den faktiska kapitalförslitningen. Det kan också vara svårt att skilja på investeringar som görs för att ersätta förslitet kapital och de investeringar som görs för att exempelvis få tillgång till ny teknik. Därtill konstaterar Molinder & Pettersson (2013) att även arbetskraften utsätts för förslitning, både fysiskt och intellektuellt, vilket det ofta saknas uppgifter om. Dessa skäl gör att de flesta studier beräknar löne- och vinstandelen som andel av BNP trots att detta inkluderar kapitalavskrivningarna.

Vidare är det viktigt att inte enbart se löneinkomsterna i begränsad form, alltså som kontant lön, och därför även inkludera exempelvis pensionsförmåner och sjukförmåner i löneandelen. Att löntagarna i många länder, under perioder, har prioriterat högre pensionsinsättningar och förbättrade sjukförmåner istället för enbart högre kontant lön ska inte i sig innebära att löneandelen betraktas som lägre.

Löneandelen bör också, så långt det är möjligt, korrigeras för egenföretagares arbetsinkomster. I nationalräkenskaperna klassas egenföretagares inkomster som inkomst från kapital, men den del av egenföretagarnas ersättning som är att betrakta som inkomst från arbete bör i stället ingå i löneandelen. Ett motsatt mätproblem finns för hur de högsta lönerna i näringslivet, som inte sällan inkluderar bonusar, optioner och liknande, ska definieras. Dessa löner och hur de fastställs är inte direkt jämförbara med andra arbetstagares lönesättningar och liknar istället en form av vinstutdelning. Det betyder att den verkliga löneandelen riskerar att överskattas och vinstandelen på motsvarande sätt underskattas. Detta gäller, enligt Spånt (2013), inte minst för finanssektorn. När finanssektorn ökar i betydelse och storlek, och topplöner i näringslivet drar iväg i förhållande till andra löner, tilltar detta mätproblem.

För den offentliga sektorn beräknas vanligen inga vinster. Vid sidan av lönekostnader finns därför enbart kapitalförslitning och inget driftöverskott (Spånt 2013). Det betyder att löneandelen i offentlig sektor är betydligt högre än i det privata näringslivet. Ju större andel som den offentliga sektorn utgör av den totala ekonomin, desto högre kommer alltså löneandelen i hela ekonomin att bli. På motsvarande sätt kommer privatiseringar av offentlig verksamhet, där verksamheter tas över av vinstdrivande företag med en lägre löneandel, att minska löneandelen i hela ekonomin.

Löneandelen påverkas också av utvecklingen av råvaru- och tillgångspriserna. I länder med relativt stora jordbruks- eller råvarusektorer styrs utvecklingen av näringslivets och hela ekonomins löneandel till viss del av utvecklingen av råvarupriserna (Schwellnus m.fl. 2017). När råvarupriserna stiger, vilket beror på prisutvecklingen på globala marknader, så ökar de aggregerade vinsterna utan att de aggregerade lönerna ökar proportionerligt. Ett annat problem är att stigande bostadspriser registreras som kapitalinkomster (vinster). I ett antal länder speglar nedgången i den totala ekonomins löneandel därför delvis av ökade bostadspriser som registreras som kapitalinkomster (Schwellnus m.fl. 2017).

3.2 Löneandelen har sjunkit i de flesta länder

Ett stort antal studier visar en global trend med fallande löneandelar sedan slutet av 1970- eller början av 1980-talet. Det har skett i såväl

avancerade ekonomier som i utvecklingsländer. Det finns dock stora variationer mellan länder när det gäller löneandelens utveckling, och i vissa länder har löneandelen varit oförändrad eller till och med ökat något. Dessutom finner olika studier, som använder olika metoder, data och tidsperioder, delvis olika resultat. Därför redovisas nedan ett flertal studier för att ge en så rättvisande bild som möjligt.

I diagrammen nedan, som är hämtade från Europakommissionens vanligen använda AMECO databas, syns tydligt att löneandelen i de flesta länder har minskat sedan toppnoteringarna kring år 1980. Under det senaste decenniet tycks fallet i de flesta länder ha avstannat eller vänt till en viss uppgång.

Löneandelen för de avancerade ekonomierna har, enligt diagrammet ovan, fallit med drygt 9 procentenheter från 70,6 procent 1980 till 60,9 procent 2007. Därefter tycks löneandelen stabiliserats kring den nivån. Av de avancerade länderna har Japan upplevt den största nedgången på närmare 20 procent sedan mitten av 1970-talet.

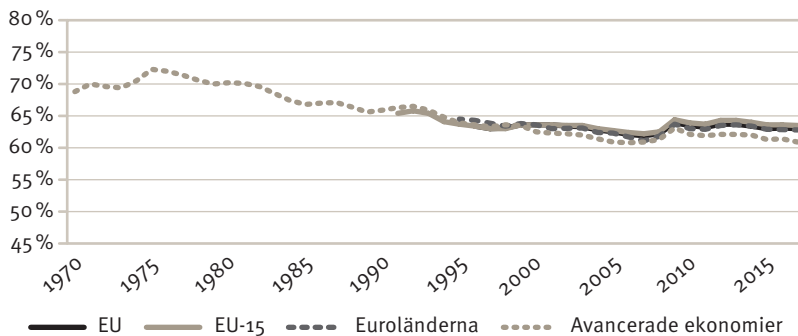
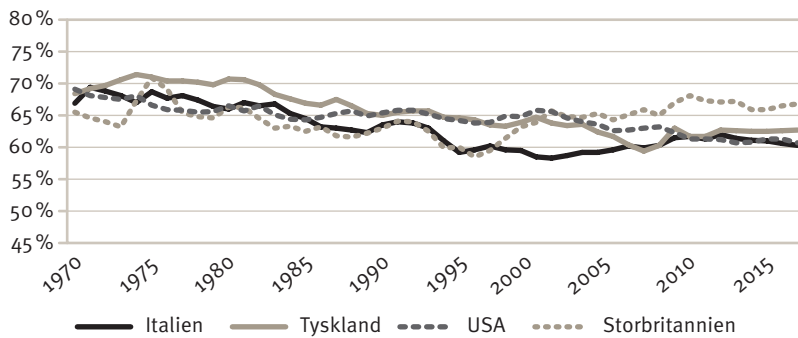
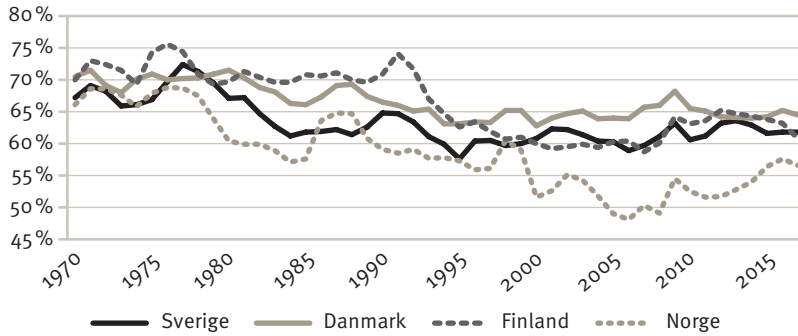
OECD (2016) konstaterar att lönerna under de senaste decennierna har frångopplats från den aggregerade produktivitetstillväxten, och produktivitetstillväxt tycks inte längre vara tillräckligt för att öka reallönerna för den genomsnittlige arbetstagaren. Det har resulterat i sjunkande löneandelar. Även Stockhammer (2013a) konstaterar att löntagarnas realinkomster sedan ungefär 1980 har legat klart under produktivitetstillväxten, vilket är en historisk förändring i förhållandet till en tidigare lång period av stabila eller ökande löneandelar.

Enligt IMF (2017) började den globala löneandelen minska på 1980-talet och sjönk med 5 procentenheter till 2006. Därefter steg löneandelen med 1,3 procentenheter, vilket troligen beror på konjunkturella eller strukturella faktorer kopplade till finanskrisen. Mellan 1991 och 2014 sjönk löneandelen i 19 av ett urval av 35 avancerade ekonomier, medan löneandelen steg eller var oförändrad i övriga länder. Bland utvecklingsekonomierna, där nedgången främst skedde i början av 1990-talet, har löneandelen fallit i 32 av 54 utvalda länder. Löneandelen har alltså fallit i de flesta avancerade ekonomier och utvecklingsländer, inklusive de största ekonomierna och Kina. Karabarbounis & Neiman (2013) redovisar en motsvarande utveckling.

Även ILOs (2016) resultat visar att nedgången av löneandelen är ett

Diagram 3.1 Löneandelen som andel av BNP i utvalda länder 1970–2017

Hela ekonomin

*Notering: Justerad löneandel (för egenföretagares arbetsinkomster) för hela ekonomin i procent av BNP till faktorpris. De avancerade ekonomierna består av 12 västeuropeiska länder samt USA, Kanada, Japan och Australien.
Källa: Europakommissionens databas AMECO (ALCD2).*

globalt fenomen, även om den inte gäller för alla länder. Av de 133 länder som ingår i deras analys sjönk löneandelen i 91 länder mellan 1995 och 2014, medan den ökade i 32 länder och var oförändrad i de resterande 10 länderna.

ILO (2016) studerar även 39 avancerade ekonomier i mer detalj och finner att de reala genomsnittslönerna mellan 1999 och 2015 inte har ökat i takt med arbetsproduktivitetstillväxten, och löneandelen har därmed minskat. Sedan 1999 har arbetsproduktivitetstillväxten överstigit löneökningarna med cirka 10 procentenheter, även om gapet minskade med 1 procentenhet mellan 2014 och 2015 på grund av något högre reallöneökningar i kombination med något svagare arbetsproduktivitetstillväxt. Under åren före finanskrisen, 2002 till 2007, sjönk löneandelen i 31 av de 39 länderna (däribland Sverige). Men under krisåren 2008 till 2010 skedde det omvända och löneandelen steg i 30 av länderna, inklusive en blygsam ökning för Sverige. Det bekräftar att vinsterna tenderar att falla mer och snabbare än lönerna i lågkonjunkturer. Efter krisåren, under 2011 till 2015, varierar utvecklingen. I 20 av de 39 länderna har den långsiktiga nedgången fortsatt efter finanskrisen, inte minst i länder som drabbades extra hårt av krisen i kombination med en åtstramande politik och lönemoderation, medan övriga länder upplevde en uppgång (däribland Sverige). Enligt ILO (2016) har USA upplevt en blygsam uppgång av löneandelen de senaste åren, för första gången på flera decennier.

Enligt Stockhammer (2013a) har löneandelen fallit i praktiskt taget alla OECD-länder, men mer uttalat i Kontinentaleuropa och Japan än i de anglosaxiska länderna. Bland euroländerna har löneandelen minskat kraftigt, med nästan 10 procentenheter sedan 1970, medan lönespridningen har varit jämförelsevis stabil. I de anglo-saxiska länderna har däremot lönespridningen ökat kraftigt samtidigt som löneandelen inte har minskat lika mycket som i många andra länder. Men egentligen är inte utvecklingen i euroländerna och USA så olika. Lönespridningen i USA förklaras främst av kraftigt ökande löner för företagsledare, vars löner och bonusar räknas in i löneandelen. Om de istället skulle räknas in i vinstandelen skulle, enligt Stockhammer, utvecklingen av USAs löneandel vara ungefär jämförbar med euroländerna.

I en rapport från OECD visar Schweltnus m.fl. (2017) att utvecklingen av löneandelen under de senaste två decennierna inte har varit enbart

negativ. I två tredjedelar av de 32 OECD-länder som ingår i deras analys har löneandelen för såväl hela ekonomin som för näringslivet minskat mellan 1995 och 2014, men samtidigt ökat i en tredjedel av länderna (inklusive Sverige). I de länder där löneandelen i näringslivet har fallit så skedde detta dessutom före finanskrisen 2008. Enligt Schwellnus m.fl. (2017) förklaras dock nedgången av löneandelen i hela ekonomin för vissa länder av ökade bostadspriser och stigande råvarupriser. Därför är utvecklingen av lönesumman i det privata näringslivet, när bostäder och råvarusektorerna exkluderas, inte lika negativ som i den totala ekonomin.

Molinder & Pettersson (2013) visar att löneandelens utveckling på kort sikt styrs av hur sysselsättning, löner och produktion förändras under en konjunkturcykel. Sysselsättningen påverkas i normala fall långsammare än produktionen, vilket gör att löneandelen ökar i början av en konjunkturedgång. Under fortsättningen av konjunkturedgången och i början av återhämtningen minskar i stället löneandelen när produktionen återhämtar sig snabbare än sysselsättningen. Exempelvis steg den svenska löneandelen under inledningen av 1990-talskrisen för att sedan falla tillbaka kraftigt (se diagram nedan). Även Schwellnus m.fl. (2017) menar att uppgången av löneandelen i OECD-länderna efter 2005 delvis kan förklaras av den begränsade nedgången av löner och sysselsättningen under och åren efter finanskrisen.

Barkai (2017) visar att både löneandelen och kapitalstocken har minskat i det amerikanska näringslivet (exklusive finanssektorn) under perioden 1984 till 2014. Kapitalstocken har fallit med 30 procent och löneandelen med 10 procent. Samtidigt ökade vinstandelen med 12 procentenheter. Det visar att löneandelens fall och vinstandelens uppgång inte kan förklaras av att kapitalstocken har ökat genom ökade investeringar som i sin tur kräver ökade kapitalavskrivningar.

3.2.1 Utvecklingen i olika branscher

Mellan 1980 och 2007 har löneandelen, enligt Guschanski & Onaran (2017), minskat i de flesta branscher i det urval av 14 OECD-länder som ingår i deras studie. När det gäller Tyskland var löneandelen förhållandevis konstant från 1970-talet fram till början av 2000-talet. Men därefter har löneandelen, delvis på grund av de så kallade Hartzreformerna, minskat i samtliga sektorer förutom de mest högkvalificerade

servicesektorerna (Guschanski & Onaran (2017)). I de högkvalificerade tillverkningsindustrierna föll löneandelen med 19 procentenheter mellan 1993 och 2008. I både USA och Sverige har löneandelen enligt denna studie minskat stadigt för hög- och lågkvalificerade arbetstagare inom tillverkningsindustrin och den lågkvalificerade servicesektorn, medan löneandelen i den högkvalificerade servicesektorn, som domineras av den högavlönade finansbranschen, har varit relativt stabil.

På global nivå har löneandelen i de avancerade ekonomierna, enligt IMF (2017), minskat mest inom tillverkningsindustrin följt av transportbranschen, medan löneandelen stigit inom jordbruket och livsmedelsindustrin. Även i Sverige är det tillverkningsindustrin som mellan 1970 och 2000 bidrog mest till den sjunkande trenden i näringslivet (Molinder & Pettersson 2013). I utvecklingsländerna har löneandelen däremot minskat inom jordbruket och samtidigt stigit inom tillverkningsindustrin, byggbranschen och hälso- och sjukvårdssektorn (IMF 2017).

3.2.2 Utvecklingen för olika kvalifikationsnivåer

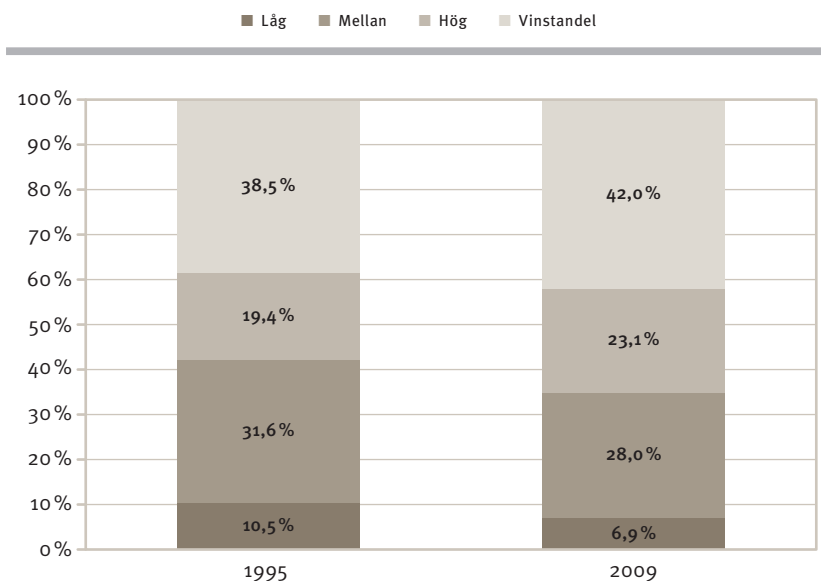
När Guschanski & Onaran (2017) analyserar utvecklingen mellan 1995 och 2009 för olika arbetstagare uppdelat på kvalifikationsnivåer, baserat på deras utbildningsnivå, finner de tydliga skillnader. Löneandelen för högkvalificerade arbetstagare har ökat i vissa länder, men bilden domineras av fallande löneandelar för låg- och mellankvalificerade arbetstagare.

Även IMF (2017) visar att nedgången av den globala löneandelen har drabbat låg- och mellankvalificerade arbetstagare. Mellan 1995 och 2009 sjönk deras gemensamma löneandel med 7 procentenheter, medan löneandelen steg med 5 procentenheter för högkvalificerade arbetstagare. Detta har även, i kombination med att stigande kapitalinkomster främst tillfallit höginkomsttagarna, resulterat i ökande inkomstskillnader.

I diagrammet nedan framgår utvecklingen av löne- respektive vinstandelen i ett urval av de avancerade ekonomierna, med en uppdelning av löneandelen på respektive kvalifikationsgrupp. Under 15-årsperioden har löneandelen för låg- respektive mellankvalificerade arbetstagare minskat med 3,6 procentenheter vardera samtidigt som löneandelen för de högkvalificerade arbetstagarna ökat med 3,7 procentenheter. Sammantaget innebär det att den totala löneandelen minskat med 3,5 procentenheter och vinstandelen ökat med lika mycket. Enligt IMF (2017)

Diagram 3.2 Löneandelen per utbildningsgrupp i avancerade ekonomier

Låg-, mellan- och högkvalificerade arbetstagare, 1995 respektive 2009

Källa: IMF (2017).

förklaras nedgången av de mellankvalificerades löneandel främst av sjunkande relativlöner i förhållande till de andra grupperna. Nedgången för lågkvalificerade och uppgången för högkvalificerade arbetstagare beror däremot till största delen på att sysselsättningens sammansättning har förändrats, vilket speglar ökad utbildningsnivå. IMF menar att detta visar att teknisk utveckling har gynnat de högkvalificerade arbetstagarna.

Motsvarande trend som i diagrammet ovan återfinns även bland utvecklingsekonomierna, men där har löneandelen för de lågkvalificerade arbetstagarna minskat betydligt mer än för de mellankvalificerade samtidigt som uppgången för de högkvalificerade arbetstagarna är något mer blygsam.

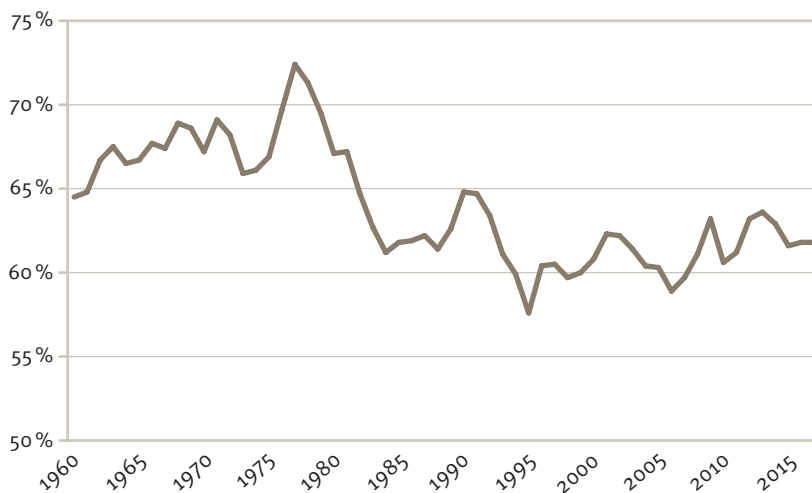
3.2.3 Den svenska löneandelens utveckling

Den svenska löneandelen ökade, med några få avvikelser, kontinuerligt från andra världskriget fram till rekordåret 1977 (Molinder & Pettersson 2013; Bengtsson 2013). Därefter föll löneandelen kraftigt fram till slutet av 1980-talet, som framgår av diagrammet nedan, för att sedan stiga i början av 1990-talet följt av ett nytt fall under 1990-talskrisen till bottennoteringen 1995. Den efterföljande återhämtningen innebar att löneandelen steg med cirka 5 procentenheter på 6 år. Under åren fram till finanskrisen sjönk sedan löneandelen tillbaka för att återigen stiga under krisens inledande år.

Den långsiktiga trenden efter 1990-talskrisen har varit svagt positiv. År 2017 var den svenska löneandelen tillbaka på samma nivå som under

Diagram 3.3 Den svenska löneandelen 1960–2017

Hela ekonomin (näringslivet och offentlig sektor)

Notering: Korrigerad löneandel (för egenföretagares arbetsinkomster) för hela ekonomin i procent av BNP till faktorpris. Diagrammet motsvarar diagram 3.1 men med längre tidsserie.

Källa: AMECO.

slutet av 1980-talet, men var samtidigt mellan två och fem procentenheter lägre än under hela 1960- och 1970-talet, och cirka tio procentenheter lägre än rekordåret 1977.

Flera studier visar att den svenska löneandelen, med vissa fluktuationer, har ökat något sedan mitten av 1990-talet (även om ökningstakten varierar något i de olika studierna). Konjunkturinstitutet (2018) visar att löneandelen i det svenska näringslivet, exklusive små- och fritidshus, har ökat med 2,6 procentenheter mellan 1995 och 2017. Schwellnus m.fl. (2017) kommer fram till en liknande ökningstakt för hela ekonomin mellan 1995 och 2014, på 2,5 procentenheter, när bostads- och råvarusektorerna exkluderas (inklusive dessa har löneandelen ökat med 3,6 procentenheter). För OECD som helhet finner Schwellnus m.fl. (2017) däremot att löneandelen för hela ekonomin under samma period har minskat med 2,5 procentenheter (och mellan 0,5 och 2,0 procentenheter när bostads- och råvarusektorerna exkluderas). Även IMF (2017) uppskattar att den svenska trenden mellan 1991 och 2014 tyder på ökning av löneandelen med cirka 1,5 procentenheter.

Den svagt stigande löneandelen har sammanfallit med en period av goda reallöneökningar. Mellan mitten av 1990-talet och 2016 har reallönerna ökat med i genomsnitt drygt 2 procent per år, vilket kan jämföras med perioden mellan 1980 och 1994 då reallöneökningarna var nära noll.

3.3 Har den stigande vinstandelen resulterat i högre investeringar?

När löneandelen har sjunkit, som framgått i avsnittet ovan, har vinstandelen på motsvarande sätt stigit. Högre vinster som andel av BNP (alltså högre vinstandel) borde leda till att även investeringarnas andel av BNP ökar. Men så är inte alltid fallet.

Pettersson (2014) visar att de svenska investeringarna i förhållande till BNP först ökade mellan 1950 till ungefär 1970, till cirka 25 procent av BNP, för att därefter sjunka ner till en nivå som motsvarar 15 till 20 procent av BNP under de två senaste decennierna. När det gäller näringslivets fasta bruttoinvesteringar, exklusive bostäder, som andel av BNP ökade de dock något under 1980-talet för att sedan falla kraftigt under 1990-talskrisen. Efter en återhämtning under slutet av 1990-talet har näringslivets fasta bruttoinvesteringar legat på en relativt konstant

nivå, men något lägre än under 1980-talet. Pettersson (2014) menar att näringslivets investeringar, exklusive bostäder, tycks vara "för låga", men påpekar att detta inte är ett unikt svenskt fenomen.

Enligt Hoffer (2010) har investeringarna som andel av BNP minskat sedan 1970-talet i exempelvis USA, Storbritannien, Frankrike, Tyskland och Italien. Även Smithers (2013) anser att den privata sektorn i flera stora avancerade ekonomier har investerat för lite under lång tid. Onaran & Galanis (2012) och Onaran & Stockhammer (2016) konstaterar att näringslivets investeringar inte reagerar så kraftigt på ökade vinster. Däremot tycks svag efterfrågan i många fall hämma investeringarna trots att vinstandelen och lönsamheten ökar.

Trots att vinstandelen har ökat i många länder, och avkastningen i näringslivet är relativt hög, så ökar alltså inte investeringarna enligt förväntade mönster (Bengtsson 2014). Det är därför svårt att försvara de senaste årtiondenas höjda vinstandel med argumentet att det självklart leder till ökade investeringar som bidrar till framtida tillväxt.

Vad beror detta på? Många ekonomer menar, med stöd från empiriska studier, att företagens krav på avkastning i flera länder har varit alltför höga under en längre tid, och att detta har bidragit till att företagens investeringar blivit för låga i förhållande till BNP (Franzén 2016; Bengtsson 2013; Smithers 2013). Ju högre avkastningskrav, desto färre investeringar kommer att genomföras eftersom företagen tvingas välja investeringar som ger just hög avkastning, och då finns det färre investeringsalternativ som uppfyller kravet. Detta kan ses som ett marknadsmisslyckande. Dessutom visar studier att högre avkastningskrav leder till att företagen blir mer kortsiktiga i sina investeringsbeslut och betydelsen av vinster som ligger långt fram i tiden minskar.

Enligt den tidigare vice riksbankschefen Thomas Franzén (2016) tenderar företagsledningarna att felaktigt tro att höga avkastningsmål är i aktieägarnas intresse. Han menar att sådana tvärtom leder till låg värdetillväxt. Ju större andel av vinsten ett företag delar ut till aktieägarna, desto mindre finns det kvar för investeringar och desto mindre blir utrymmet för att låta företaget växa. Lösningen kan då bli att höja vinsten ytterligare för att skapa ett utrymme för investeringar trots stora utdelningar till ägarna. När företagsledningarnas ersättningar baseras på aktiekursens utveckling, eller avkastningen på eget kapital, väljer de,

enligt Smithers (2013), att ta långsiktigt stora risker, genom att underlåta att investera, istället för att ta mer kortsiktiga risker som kan slå mot aktiekursen.

Dessutom tycks företagen, enligt Franzén (2016), tro att hög avkastning signalerar effektivitet, och att företag därför ofta sätter ett högre avkastningsmål än genomsnittet på marknaden. Detta skapar ett flockbeteende där det är lätt att ständigt höja avkastningsmålen men samtidigt svårt att justera ned dem. Vinsterna och vinstkraven framställs då i praktiken som bestämda från omvärlden och opåverkbara vid avtalsförhandlingarna (Lindberg 2013). Franzén (2016) menar också att företagsledningarna och företagsstyrelserna är rädda för att sänka avkastningskraven då det inte enbart kan signalera ineffektivitet, utan även leda till att lönerna riskerar att öka mer än önskvärt.

Enligt Barkai (2017) har både löneandelen och kapitalstocken minskat inom det amerikanska näringslivet (exklusive finanssektorn) mellan 1984 och 2014. Samtidigt har vinstandelen ökat kraftigt med 12 procentenheter. De amerikanska företagen har under de senaste 30 åren därmed minskat sina utgifter för både arbetskraft och investeringar, trots periodvis låga räntor, och samtidigt ökat vinsterna. Barkai påpekar att det endast är ökad företagskoncentration och minskad konkurrens som kan förklara löneandelens och investeringarnas simultana fall, vilket han också empiriskt visar.

Vlachos (2017) redogör för flera studier som visar att amerikanska företag sedan millenniumskiftet investerar allt mindre i förhållande till sina vinstnivåer och marknadsvärde. Huvudförklaringen tycks vara en kombination av ökad företagskoncentration och att företag i ökad utsträckning använder sina vinster till aktieåterköp.

Dessutom påpekar Vlachos, med stöd från andra studier, att nya företag som baserar sin verksamhet på innovationer, exempelvis mjukvara eller online-tjänster, inte kräver några ytterligare större investeringar. Dessa företag kan då expandera sina verksamheter utan större extra kostnader. Detta försvårar också för andra företag att vinna marknadsandelar, vilket leder till ökad företagskoncentration och sämre konkurrens. Åtminstone i USA tycks högt värderade branscher, som tidigare lockade till sig kapital, sedan 1990-talet istället dra till sig mindre kapital och investeringar än branscher med låg värdering (Vlachos 2017).

3.4 Konsekvenser av sjunkande löneandel

I diskussionerna om den sjunkande löneandelen, framför allt från förspråkarna av högre löneandelar och löneledd tillväxt, lyfts en rad farhågor och problematiska konsekvenser fram (Onaran & Stockhammer 2016; Ryner 2013; Lindberg 2013). Dessa handlar bland annat om att:

- Den inhemska efterfrågan dämpas.
- Resursutnyttjandet i ekonomin riskerar att bli för lågt om vinsterna inte återinvesteras i produktionen i tillräcklig omfattning, vilket kan bidra till hög arbetslöshet.
- Många länder riskerar att samtidigt och ensidigt fokusera på en exportledd tillväxtstrategi, vilket blir svårt då ett lands handelsöverskott är ett annat lands handelsunderskott.
- Skatteunderlaget blir mindre, och därmed försvagas välfärdens finansiering, eftersom skatteuttaget är högre på arbetsinkomster än på kapitalinkomster.
- Inkomstskillnaderna ökar när en större del av produktionsvärdet tillfaller kapitalägarna (som normalt befinner sig i den över delen av inkomstfördelningen) och en mindre andel går till löntagarna (inte minst de med redan låga löner).
- Högre vinstandel stärker det instabila finanskapitalets makt och ökar risken för finanskriser.

4. Orsakerna till sjunkande löneandelar

FORSKNINGSLITTERATUREN DISKUTERAR – utifrån olika nationalekonomiska modeller, teorier och antaganden – orsakerna bakom den globala trenden med sjunkande löneandelar och stigande vinstandelar. Fem olika förklaringar, som delvis påverkar varandra, brukar lyftas fram: sektorsförskjutningar, globaliseringen, den tekniska utvecklingen, finansialiseringen samt maktbalansen mellan arbete och kapital.

Forskarna finner ofta olika förklaringar, och varierande styrkor i förklaringarna, beroende på vilken modell de använder. Även om det råder viss samstämmighet mellan olika studier är orsakerna inte helt klarlagda. Det tycks dock vara tämligen säkert att löneandelen påverkas av flera olika faktorer, och det är även rimligt att anta att dessa faktorer samverkar och ger kombinationseffekter.

4.1 Sektorsförskjutningar

En möjlig förklaring till att löneandelen har sjunkit skulle kunna vara sektorsförskjutningar, alltså strukturomvandling, där sektorer med lägre löneandel av olika anledningar växer snabbare än sektorer med högre löneandel. På så sätt skulle hela ekonomins löneandel minska.

Denna förklaring har dock avfärdats av flera forskare. Nedgången av löneandelen mellan 1993 och 2014 har, enligt IMF (2017), främst skett *inom* branscher snarare än genom förskjutningar *mellan* branscher. Hela 90 procent av den totala nedgången i ett urval av 27 avancerade ekonomier och 13 utvecklingsländer förklaras av utvecklingen inom branscher snarare än sektorsförskjutningar från branscher med högre löneandelar till branscher med lägre löneandelar. För de avancerade ekonomierna tycks snarare förändringar mellan branscher ha motverkat löneandelens nedgång. Även Karabarbounis & Neiman (2013) finner att den globala löneandelens nedgång till största delen har skett inom branscher och inte på grund av förändrad branschammansättning.

Även enligt Schwellnus m.fl. (2017) har löneandelen i de flesta OECD-länder minskat i alla, eller åtminstone i de flesta, sektorer i det privata

näringslivet. Deras studie visar också att löneandelen inom industrin respektive servicesektorn, när råvaru- och bostadssektorerna exkluderas, har utvecklats på ett likartat sätt. Det betyder att branschammansättningen, eller sektorsförskjutningar från industrin till servicesektorn, spelar en begränsad roll för löneandelens utveckling.

Guschanski & Onaran (2017) kommer fram till samma slutsats. I deras studie av 14 OECD-länder, inklusive Sverige, sjönk löneandelen mellan 1980 och 2007 i 74 procent av samtliga sektorer, och i 64 procent av sektorerna var minskningen större än 3 procentenheter. De största minskningarna skedde i servicesektorer som post- och telekommunikation, handeln, energi, gas och vatten, samt inom tillverkningsindustrins metall-, tryckeri- och pappersindustrier. De flesta av dessa branscher, förutom handeln och metallindustrin, klassificeras som högkvalificerade.

Konjunkturinstitutet (2018) menar dock att den stigande löneandelen i det svenska näringslivet, mellan 1995 och 2017, till stor del förklaras av att sammansättningen av näringslivets totala produktion har förändrats. Under perioden har branscher med hög löneandel och mer arbetsintensiv tjänsteproduktion ökat sin andel av näringslivets samlade produktion, samtidigt som kapitalintensiva branscher har minskat sin andel. Det är också sannolikt att den offentliga sektorns expansion mellan 1950- och 1980-talet, och därefter tilltagande privatiseringar av offentlig verksamhet som därmed blivit vinstdrivande, har påverkat utvecklingen av den totala ekonomins löneandel i vissa länder, däribland Sverige (Konjunkturinstitutet 2018; Spånt 2013).

4.2 Globaliseringen

Globaliseringen innebär ökad rörlighet för varor, tjänster, kapital och arbetskraft. Det skapar globala marknader som ökar den internationella konkurrensen, påverkar import- och exportpriser och var produktionen förläggs. På bara drygt 30 år har det globala utbudet av arbetskraft mer än fördubblats.

I de neoklassiska ekonomiska teorierna antas ofta att den produktionsfaktor (arbete eller kapital) som relativt sett används mest i produktionen också gynnas mest av internationell handel. I de avancerade ekonomierna är det kapital (med mer kapitalintensiv produktion) och i utvecklingsekonomier som Kina och Indien är det arbete (med mer

arbetsintensiv produktion). Därför antas globaliseringen och ökad internationell handel gynna kapitalet och missgynna lågkvalificerade arbetstagare i de avancerade ekonomierna, medan det omvända antas ske i utvecklingsekonomierna. Utifrån detta antagande bör därför löneandelen minska och inkomstskillnaderna öka i de avancerade ekonomierna medan det omvända bör ske i utvecklingsekonomierna.

En rad studier, som använder olika metoder, finner att globaliseringen har tydliga negativa effekter på löneandelen i både avancerade ekonomier och utvecklingsländer (IMF 2017; Guschanski & Onaran 2017; OECD 2016; Stockhammer 2013a). Det talar alltså delvis emot argumentet ovan som antar att löneandelen i utvecklingsländerna bör öka.

Enligt Guschanski & Onaran (2017) är det offshoring (utflytt av verksamheter till andra länder), och då främst av arbetsintensiva verksamheter, som bidragit mest till globaliseringens negativa effekter på löneandelen i de avancerade ekonomierna mellan 1997 och 2007. Offshoring har ökat i samtliga 14 OECD-länder som ingår i deras studie, och både inom hög- och lågkvalificerad tillverkningsindustri. Den största ökningen av offshoring skedde i Tyskland och Sverige under 1990-talet, och då främst inom högkvalificerad tillverkningsindustri. Även om offshoring till lågkostnadsländer har ökat mest bland OECD-länderna så är det fortfarande offshoring till andra högkostnadsländer som dominerar.

Eftersom det är rutinartade arbetsuppgifter som automatiseras (där alltså kapital ersätter arbete) i de avancerade ekonomierna, så är det, enligt IMF (2017), främst verksamheter där det är svårt att ersätta arbete med kapital som flyttas till lågkostnadsländer. När de arbetsintensiva verksamheterna flyttar utomlands blir de kvarvarande verksamheterna mer kapitalintensiva och löneandelen sjunker. Men verksamheter som är arbetsintensiva i de avancerade ekonomierna är jämförelsevis kapitalintensiva i utvecklingsländerna (eftersom lönerna är betydligt lägre), och då stiger kapitalintensiteten även i mottagarlandet.⁹ Därför minskar löneandelen i både avancerade ekonomier och utvecklingsländer.

Offshoring har haft en negativ påverkan på löneandelen för både låg-, mellan- och högkvalificerade arbetstagare mellan 1997 och 2007,

---

⁹ *Kapitalintensiteten* visar hur mycket kapital som används per sysselsatt eller per arbetad timme i produktionen, eller kapitalstocken som andel av BNP. Hög kapitalintensitet innebär att företagen använder mycket kapital jämfört med arbete i produktionen.

och då främst inom tillverkningsindustrin (Guschanski & Onaran 2017). De lågkvalificerade arbetstagarna har drabbats hårdast av offshoring till lågkostnadsländer, medan högkvalificerade arbetstagare mest påverkas av offshoring till andra högkostnadsländer.

Även OECD (2016) visar att de jobb som flyttar från de avancerade ekonomierna till utvecklingsländerna, antingen direkt via offshoring eller indirekt via ökad import av insatsvaror, främst drabbar lågkvalificerad arbetskraft i de avancerade ekonomierna. Studier från USA visar exempelvis att den tilltagande handelsintegrationen med Kina har resulterat i lägre efterfrågan på arbetskraft som inte har en collegeutbildning, där lönerna pressas, och högre efterfrågan på arbetskraft med en collegeutbildning som ser sina löner stiga snabbare (OECD 2016).

Sedan 1990-talet deltar allt fler länder och branscher i så kallade globala värdekedjor (IMF 2017). Det innebär bland annat att länders produktion, inklusive det som exporteras, till ökande del består av importerande insatsvaror. Enligt IMF (2017) innebär en ökning av importen av insatsvaror med 4 procent av BNP (vilket är vad som i genomsnitt har skett) till att den globala löneandelen sjunker med 1,6 procentenheter, och betydligt mer i utvecklingsländerna. Även Schweltnus m.fl. (2017) visar att den ökande exporten från låg- och medelinkomstländer, och då särskilt från Kina, har en stark och tydlig negativ effekt på utvecklingen av både löneandelen och löneskillnaderna i OECD-länderna.

Vid sidan av offshoring av verksamheter kan globaliseringen också innebära ökad migration där inhemsk arbetskraft utsätts för direkt konkurrens från utländska arbetstagare. Migrationens effekt på löneandelen är dock tvetydig och beror dels på om de utländska arbetstagarna ersätter eller kompletterar den inhemska arbetskraften, dels hur migrationen påverkar produktivitetens utvecklingen (Guschanski & Onaran 2017). Enligt Huber m.fl. (2010), som summerar resultat från flera studier, är invandrad och inhemsk arbetskraft inte perfekta substitut till varandra (de tenderar alltså att komplettera snarare än ersätta varandra). Migrationens effekter på löner i mottagarlandet är generellt sett små, men effekten kan variera för olika kvalifikationsnivåer (Huber m.fl. 2010). Hur migrationen påverkar löner och löneandelen beror givetvis också på mottagarlandets arbetsmarknadsinstitutioner. För de 14 högkostnadsländer inom OECD som Guschanski & Onaran (2017) analyserar finner

de dock ingen negativ effekt på löneandelen från migration, vare sig på hela ekonomin eller för olika kvalifikationsgrupper. Deras slutsats är att det är kapitalets snarare än arbetskraftens internationella rörlighet som bidrar till fallande löneandelar i de avancerade ekonomierna.

4.2.1 Kritik mot globaliseringsförklaringen

Det finns en del invändningar mot globaliseringens direkta effekter på löneandelen. Framför allt tycks tidsperspektivet inte riktigt stämma. Löneandelen i de avancerade ekonomierna började falla i slutet av 1970- och början av 1980-talet, flera år innan den internationella konkurrensen från Kina, Indien och Östeuropa ökade på allvar. Dessutom har inte löneandelen, som nämnts ovan, ökat i utvecklingsekonomierna. Enligt Stockhammer (2013a) har därför inte globaliseringen haft den, enligt honom förenklade, påverkan på löneandelen och inkomstskillnaderna som de neoklassiska modellerna antar.

Till skillnad från neoklassisk teori menar "the political economy approach" att globaliseringens effekter på löne- och vinstandelen främst beror på att förhandlingsstyrkan mellan företag och arbetstagare har förändrats till företagets och kapitalets fördel (Guschanski & Onaran 2017; Stockhammer 2013a). Öppna gränser ger rimligen kapitalägarna ett bättre förhandlingsläge än tidigare då överskottet ska fördelas. Ett friare flöde av varor och tjänster över gränserna har inneburit att den arbetskraft som är tillgänglig för västerländska företag har ökat snabbt på relativt kort tid. Den globala arbetskraften, som mer än fördubblats sedan 1980, har därmed ökat betydligt snabbare än tillgången på kapital. Det stärker i sin tur kapitalets förhandlingsposition mot arbetstagarna.

Globaliseringen har också pressat fram avregleringar av kapital-, produkt- och arbetsmarknader. Dessa handelsliberaliseringar gynnar den internationellt mer rörliga produktionsfaktorn, alltså kapitalet, framför den mer nationella arbetskraften. När företagen i de avancerade ekonomierna flyttar kapital och arbetstillfällen till andra länder där det finns större tillgång till (billigare) arbetskraft, eller hotar att göra det, tvingas arbetstagarna anpassa sina lönekrav för att försöka behålla jobben. Dessutom medför avregleringar av kapitalmarknaderna att avkastningen på kapital i exempelvis Sverige förväntas motsvara liknande investeringar i andra länder. Om lönsamheten tidigare var lägre innebär det i så fall

en förskjutning till fördel för kapitalägarna. Därtill innebär ökad handel med omvärlden att konkurrensen mellan företag ökar. Företagens möjligheter att höja sina priser minskar därmed, vilket innebär att det utrymme som arbetstagarna kan förhandla om också minskar, samtidigt som fackföreningarnas förmåga att tillförsäkra sig detta utrymme försämras (IMF 2017; Molinder & Pettersson 2013).

Det är alltså svårt att säkert avgöra om globaliseringens effekter går via förändrade relativpriser mellan arbete och kapital, eller försämrade förhandlingsstyrka för arbetstagarna. Men om globaliseringen har en negativ effekt på löneandelen vid en given kapitalintensitet beror effekten på företagets starkare förhandlingsposition gentemot arbetstagarna. Eftersom globaliseringen har negativa effekter på löneandelen i både avancerade ekonomier och utvecklingsländer tyder det, enligt Guschanski & Onaran (2017), på att arbetstagarnas försvagade förhandlingsstyrka är en viktig förklaring.

I de flesta OECD-länder som Schwellnus m.fl. (2017) studerar har löneandelen i näringslivet (exklusive bostäder och råvarusektorer) minskat i både tillverkningsindustrin och den privata tjänstesektorn. Detta talar för att det inte enbart är globaliseringen som ligger bakom de sjunkande löneandelarna eftersom det då borde drabbat tillverkningsindustrin, som är betydligt mer utsatt för internationell konkurrens, mer än den inhemska tjänstesektorn. Men Schwellnus m.fl. (2017) påpekar samtidigt att detta inte heller talar för att den tekniska utvecklingen är den främsta orsaken till sjunkande löneandelar eftersom globaliseringen troligen främjar teknisk utveckling, eller att anställda i tillverkningsindustrin som förlorar jobbet på grund av globaliseringen tar jobb i tjänstesektorer till lägre löner. Även Karabarbounis & Neiman (2013) avfärdar globaliseringen som en förklaring till fallande löneandelar eftersom löneandelen minskat inom snarare än mellan branscher, samt det faktum att löneandelen sjunkit även i exempelvis Kina, Indien och Mexiko.

4.3 Den tekniska utvecklingen

I åtminstone de neoklassiska standardmodellerna är den tekniska utvecklingen, tillsammans med globaliseringen, den vanligaste förklaringen till fallande löneandelar. Framför allt beror det på att ny teknik, inte minst informations- och kommunikationsteknologi, vanligen sän-

ker relativpriset på investeringar (kapital) jämfört med priset på arbete. Den nya tekniken ökar då både möjligheterna och incitamenten att ersätta arbete med kapital, alltså att automatisera arbetsuppgifter, varpå kapitalintensiteten i produktionen ökar (Guschanski & Onaran 2017; OECD 2016).

När kapitalintensiteten ökar sker två saker som påverkar löneandelen (Molinder & Pettersson 2013). För det första uppstår en direkt kvantitativ effekt genom att kapitalet nu utgör en större del av förädlingsvärdet. För det andra uppstår en priseffekt genom att investeringarna leder till att efterfrågan på arbetskraft ökar och lönerna stiger. Om arbetskraft och kapital kompletterar snarare än ersätter varandra kommer priseffekten att vara större än den kvantitativa effekten och löneandelen ökar. Men om arbetskraft och kapital i stället är substitut kommer den kvantitativa effekten att vara större än priseffekten och löneandelen minskar.

Enligt neoklassiska modeller antas teknisk utveckling innebära en negativ effekt på löneandelen om kapital ersätter (substituerar) arbete, vilket förutsätter att den så kallade substitutionselasticiteten är större än 1.¹⁰ Guschanski & Onaran (2017) visar dock att drygt hälften av de 13 studier de tittar på finner att substitutionselasticiteten mellan arbete och kapital är mindre eller lika med 1, vilket tyder på att teknisk utveckling inte har en tydligt negativ effekt på löneandelen. Detta talar, åtminstone delvis, emot antagandet att effekten från teknisk utveckling kommer av substitutionen mellan arbete och kapital. Dessutom har empiriska studier visat att en lägre kapitalintensitet är förenat med en lägre löneandel (Molinder & Pettersson 2013). Exempelvis följer den svenska löneandelen inom industrin relativt väl utvecklingen av kapitalintensiteten. Detta betyder i sådana fall att arbetskraft och kapital är komplement snarare än substitut.

Däremot finner Karabarbounis & Neiman (2013) att den tekniska utvecklingen, och då främst inom informations- och kommunikations-

---

10 *Substitutionselasticiteten* anger hur lätt det är att ersätta en produktionsfaktor med en annan om prisrelationen mellan dem förändras. Om substitutionselasticiteten mellan arbete och kapital är större än 1, då kapital relativt enkelt kan ersätta arbete, leder fallande priser på kapital (eller kapitalförmerande teknisk utveckling) till lägre löneandel även om kapitalkostnaden skulle minska.

teknologi, är den främsta förklaringen till de globala förändringarna av löne- och vinstandelen. Enligt dem har nedgången av det relativa priset på investeringsvaror med 25 procent, som förklaras av teknisk utveckling, sedan 1975 medfört att företagen ersätter arbete med kapital. Det har i sin tur bidragit till ungefär hälften av den globala löneandelens fall på 5 procentenheter (de använder en substitutionselasticitet på 1,25, vilket är högre än i många andra studier). Löneandelen har enligt dem fallit mer i länder och branscher med större fall i de relativa priserna på investeringsvaror.

Den tekniska utvecklingen antas ofta innebära att efterfrågan på kvalificerad arbetskraft ökar samtidigt som efterfrågan på lågkvalificerad arbetskraft minskar. Den nya tekniken skulle i sådana fall alltså komplettera de kvalificerade arbetstagarna och samtidigt ersätta lågkvalificerade arbetstagare. Detta benämns som *skill-biased technological change* och har diskuterats sedan början av 1980-talet. Eftersom andelen hög- respektive lågkvalificerade arbetstagare endast förändras långsamt kommer den stigande efterfrågan på högkvalificerad arbetskraft och den sjunkande efterfrågan på lågkvalificerad arbetskraft att resultera i växande löneskillnader.

4.3.1 *Invändningar mot teknikutvecklingens direkta effekter*

Enligt Guschanski & Onaran (2017) finns inga tydliga empiriska bevis för att skill-biased technological change är den huvudsakliga orsaken bakom sjunkande löneandelar. Något som talar emot är att löneandelen har sjunkit i de flesta sektorer, och att majoriteten av dessa klassificeras som högkvalificerade. Schweltnus m.fl. (2017) drar samma slutsats och pekar på att den likartade utvecklingen av löneandelen inom tillverkningsindustrin, där globaliseringen driver en snabbare teknikutveckling, och servicesektorerna inte tyder på att tekniken i sig är den främsta orsaken till fallande löneandelar. Blanchard (1997) pekar på att utvecklingen av löneandelen i de avancerade ekonomierna skiljer sig åt trots att de har tillgång till i stort sett samma teknik, vilket tyder på att den tekniska utvecklingen inte kan vara hela förklaringen.

Att teknisk utveckling skulle minska efterfrågan på lågkvalificerade arbetstagare stämmer inte heller med utvecklingen mot så kallad jobbpolarisering – där både lågkvalificerade och högkvalificerade jobb växer

medan de minskar i mellanskiktet – som präglat många avancerade ekonomier sedan åtminstone 1990-talet (Goos m.fl. 2014; Autor 2010). Exempelvis visar IMF (2017) att den tekniska utvecklingen framför allt har påverkat löneandelen negativt för mellankvalificerade arbetstagare. Det ligger mer i linje med hypotesen om så kallad *routine-biased technological change* där automatiseringen av rutinartade jobb och arbetsuppgifter i mellanskiktet har bidragit till en tilltagande jobbpolarisering med fler låg- respektive högkvalificerade jobb (Goos m.fl. 2014). IMF (2017) visar också att avancerade ekonomier med större förekomst av rutinartade arbetsuppgifter som går att automatisera har upplevt ett betydligt större fall i löneandelen jämfört med länder med lägre förekomst av rutinarbeten. Även Schwellnus & Nicoletti (2018) visar att det framför allt är i branscher och företag med relativt många rutinmässiga arbetsuppgifter som de sjunkande relativpriserna på investeringar leder till att arbete ersätts med kapital.

Eftersom löneandelen faller när reallönerna inte höjs i takt med produktivitetstillväxten är det tydligt att arbetstagarna inte har tjänat lika mycket som kapitalet på den tekniska utvecklingen (Guschanski & Onaran 2017; OECD 2016). Enligt "the political economy approach" bör därför den tekniska utvecklingen ses som en faktor som påverkar förhandlingspositioner snarare än en process som mer direkt styr den funktionella inkomstfördelningen (Guschanski & Onaran 2017; Stockhammer 2013). När den nya tekniken kan automatisera allt fler arbetsuppgifter ökar uppsägningshoten, vilket leder till sämre förhandlingsposition för arbetstagarna.

Enligt Guschanski & Onaran (2017) har den tekniska utvecklingens påverkan på löneandelen avtagit efter 1997. De finner också att teknikutvecklingen har olika påverkan på olika kvalifikationsnivåer (definierade utifrån utbildningsnivå). Den tekniska utvecklingen, när den mäts som totalfaktorproduktiviteten (TFP), har framför allt haft en negativ effekt på löneandelen för mellankvalificerade arbetare i servicesektorerna mellan 1980 och 2007, och då främst i servicesektorer som klassificeras som högkvalificerade, även om det också finns en negativ effekt för lågkvalificerade arbetstagare i tillverkningsindustrin. Guschanski & Onaran (2017) förklarar detta med automatiseringar av rutinartade arbeten i servicesektorerna under mitten av 1990-talet. Däremot är det

främst försvagad förhandlingsstyrka, och inte automatiseringar, som förklarar den kraftiga nedgången av löneandelen för lågkvalificerade arbetstagare. I vissa länder har den tekniska utvecklingen även bidragit till högre löneandel för högkvalificerade arbetstagare, men den totala effekten är ändå negativ för hela ekonomin.

OECD (2016) menar att skillnaden i produktivitetsutveckling mellan företag vid den teknologiska frontlinjen och övriga företag har ökat, vilket också innebär att de branschledande företagens konkurrensfördelar stärks av den tekniska utvecklingen. Den tekniska utvecklingen bidrar därför till ökad företagskoncentration, och därmed minskad konkurrens, med följden att en större andel av den totala produktionen produceras av "superstar firms" (Guschanski & Onaran 2017; IMF 2017; OECD 2016). Detta har kallats för *superstar-biased technological change*, och skapar enligt Autor m.fl. (2017) en "winner-takes-most" dynamik. Dessa "superstar-firms" har generellt sett lägre löneandelar, och flera studier visar att löneandelen faller mest i branscher där företagskoncentrationen ökar mest (Barkai 2017; Vlachos 2017). Enligt Schwellnus & Nicoletti (2018), som studerar löneandelen på företagsnivå, beror löneandelens fall bland företag vid den teknologiska frontlinjen främst på nyetablerade företag med lägre löneandelar, snarare än att löneandelen har fallit i redan etablerade företag.

Enligt OECD (2016) empiriska resultat har FoU-investeringar (som ibland används som mått på investeringar i ny teknik) som andel av BNP en negativ effekt på löneandelen, men detta samband är inte signifikant när de inkluderar importkonkurrensen från Kina. Det indikerar att den ökande konkurrensen från Kina driver på den tekniska utvecklingen, och att det är svårt att avgöra om det är investeringarna i FoU eller den ökande konkurrensen med Kina som resulterar i sjunkande löneandelar i OECD-länderna. Studier av europeiska länder visar exempelvis att importkonkurrensen från Kina har främjat den tekniska utvecklingen (OECD 2016). Globaliseringen och den tekniska utvecklingen hänger alltså ihop. Enligt Stockhammer (2013a) har teknikutvecklingen, och då särskilt utvecklingen av modern kommunikationsteknologi, bidragit till såväl globaliseringen som finansialiseringen. Detta har i sin tur, i kombination med ökade hot om automatiseringar, resulterat i försvagad förhandlingsstyrka för arbetstagarna.

4.4 Finansialiseringen av ekonomier och samhällen

Med finansialisering (eller finansiell globalisering) avses den ökande betydelsen av finans- och aktiemarknader, finansiella aktörers och aktieägares ökade avkastningskrav och att finansiella mål och hänsyn, inte sällan med fokus på kortsiktig lönsamhet, styr allt mer av företagens beslut. Detta gäller inte enbart inom den snabbt växande finanssektorn utan präglar även icke-finansiella företag i alla branscher.

Flera forskare menar att finansialiseringen är en viktig förklaring bakom sjunkande löneandelar och stigande vinstandelar i främst de avancerade ekonomierna (Hein & Mundt 2013; Stockhammer 2013a; Spånt 2013). Detta har skett på två sätt.

För det första har finansialiseringen på flera sätt försvagat fackföreningarnas förhandlingsstyrka. Företagen har numera flera investeringsalternativ: de kan antingen investera i finansiella tillgångar eller i faktiska tillgångar, och de kan göra det i hemlandet eller utomlands (Guschanski & Onaran 2017; Stockhammer 2013a). Kapitalets rörlighet över gränser har ökat kraftigt samtidigt som arbetstagarna är organiserade på nationell nivå. Därtill har aktieägarnas roll stärkts på arbetstagarnas bekostnad genom att företagsledningarnas intressen har anpassats till aktieägarnas krav på så hög avkastning som möjligt. Det leder, enligt Spånt (2013), till att makten inom företagen flyttar från personal- och produktionsavdelningar till finansavdelningar och ägarintressen. Finansiella operationer blir då mer centrala samtidigt som arbetskraften och produktionen blir mer perifer. Det minskar företagets incitament att satsa på kompetensutveckling för de anställda, friställningarna sker snabbare och den allmänna innovationsförmågan krymper, vilket försvagar arbetstagarnas ställning i företagen (Spånt 2013).

För det andra bidrar finansialiseringen till att lönerna för ledningsfunktioner i företagen, som utgör en del av företagens generella kostnader, allt mer styrs av bonusar och optioner kopplade till företagets kortsiktiga lönsamhet (Hein & Mundt 2013). Samtidigt har avkastningskraven på investeringar, och vinster och inkomster från finansiella investeringar, ökat kraftigt. Denna utveckling sammanfaller med den sjunkande löneandelen. Även Franzén (2016) menar att systemen för prestationsersättning till företagsledare, som utformats som ett led i ägarstyrningen, också kopplats till uppfyllandet av avkastningsmålen.

Detta bidrar till att avkastningsmålen styr företagens aktiviteter än mer. Franzén (2016) konstaterar att denna utveckling ingår i en finansialisering av företagsmiljön och hotar långsiktig tillväxt.

Spånt (2013) beskriver finansialiseringen, som pågått sedan tidigt 1980-tal, som en utveckling från samhällen där anställda, konsumenter och långgivare har setts som legitima intressenter i ett företag (den så kallade stakeholder-modellen) till ett system där enbart de dominerande aktieägarna anses ha legitimt intresse av att bestämma företagets utveckling eller avveckling (den så kallade shareholder-modellen). Flera forskare menar att den tilltagande finansialiseringen beror på politiska beslut, bland annat avregleringar av finans- och arbetsmarknader, och att finansiell hänsyn har tillåtits tränga undan andra mål, exempelvis att hög efterfrågan ska upprätthålla full sysselsättning (Hein & Mundt 2013; Spånt 2013).

4.5 Maktrelationerna mellan arbetstagare och arbetsgivare

Enligt de post-keynesianska modellerna beror fördelningen mellan arbete (löner) och kapital (vinster) av hur maktrelationerna mellan dem ser ut. Det finns alltid en betydande makt hos kapitalägarna. Denna makt kan mer eller mindre väl balanseras av arbetstagarna genom facklig organisering. I detta perspektiv kan löneandelen ses som en indikator på hur stor makt som arbetstagarna och fackföreningarna har gentemot arbetsgivarna och kapitalägarna.

Den fallande löneandelen och ökade inkomstskillnader betraktas därför av många forskare som en följd av minskad makt för arbetstagarna. Detta bekräftas av en rad empiriska studier. Fackföreningarnas styrka är givetvis beroende av organisationsgraden och kollektivavtalsäckningen, men deras förhandlingsposition påverkas också av andra yttre omständigheter. Det handlar bland annat om nedskärningar i välfärden och inkomsttryggheten (som i allt mindre utsträckning understödjer reservationslönerna), avregleringar av arbetsmarknader och, i vissa länder, rent antifacklig politik.¹¹

Välfärdsstatens utveckling, eller närmare bestämt dess storlek, struktur och generositet, ses vanligen, även bland neoklassiska ekonomer, som

---

¹¹ *Reservationslönen* är den lägsta lön som en arbetssökande är villig att acceptera vid en anställning.

en indikator på maktbalansen mellan arbetsmarknadens parter. Ju mer generös och allmän välfärdsstaten är, desto starkare position får arbetstagarerna eftersom deras beroende av arbetsgivare då är mindre omedelbart. Samtidigt försvagar hög eller ökande arbetslöshet både den individuella arbetstagarens position och fackförningarnas förhandlingsstyrka. Därför är facklig organisationsgrad, arbetslöshet och välfärdsstatens roll och storlek ofta förklarande variabler i post-keynesianska studier av löneandelens utveckling. Men Stockhammer (2013a) menar att detta är en för snäv syn på förhandlingsstyrkan då även globaliseringen, den tekniska utvecklingen och finansialiseringen, som beskrivits ovan, påverkar maktbalansen mellan arbete och kapital.

Även om utvecklingen i varje enskilt land givetvis varierar så finns det också generella mönster. I de avancerade ekonomierna växte välfärdsstatens storlek och roll under efterkrigstiden fram till 1970- eller början av 1980-talet för att därefter avstanna eller börja minska i de flesta, men inte alla, länder (Stockhammer 2013a). Samtidigt har den fackliga organisationsgraden minskat i de flesta avancerade ekonomier, även om det finns undantag, under de senaste decennierna. I genomsnitt har organisationsgraden för OECD-länderna halverats från 35 till 17 procent på 35 år. I många fall har även arbetslösheten legat på högre nivåer de senaste trettio till fyrtio åren än tidigare. Därmed bör arbetstagarernas och fackförningarnas förhandlingsstyrka, generellt sett, ha försvagats. Tidsmässigt ligger detta väl i linje med löneandelens uppgång och fall.

Enligt Korpi (2002), som har utvecklat den så kallade maktresursteorin, är det förändrade maktrelationer som förklarar löneandelens utveckling (se även Ryner 2013). Under de första decennierna efter andra världskriget prioriterades full sysselsättning och låg arbetslöshet, vilket gynnade arbetstagarernas förhandlingspositioner och löneandelen steg. Men från 1980-talet har i stället inflationsbekämpningen haft högsta prioritet, vilket i praktiken inneburit en acceptans för högre arbetslöshetsnivåer. Det har i sin tur bidragit till att arbetstagarernas förhandlingspositioner försvagats.

Det tycks också som att kvinnors ökande sysselsättning har bidragit till löneandelens fall i avancerade ekonomier mellan 1970 och 2007, och då främst bland lågkvalificerade kvinnliga arbetstagare inom tillverkningsindustrin (Guschanski & Onaran 2017). Det gäller inte minst i

länder som saknar stark kollektiv kvinnlig representation och med svag tillämpning av lagstiftningar mot lönediskriminering. Däremot tycks inte graden av ett mer eller mindre strikt lagstiftat anställningsskydd påverka löneandelen (Guschanski & Onaran 2017).

Guschanski & Onaran (2017) menar även att ökad inkomstjämlighet (mätt som ginikoefficienten efter skatter och transfereringar) kan påverka löneandelen negativt. Ökande inkomstjämlighet ger en liten elit ett växande ekonomiskt och politiskt inflytande ("regulatory capture"), vilket de kan använda för att begränsa omfördelningen av resurser i ekonomin, och till att påverka bolagsstyrning och regleringar av produkt- och arbetsmarknader utifrån deras egna intressen (Stiglitz 2012). Även Stiller (2014) menar att ökande inkomstskillnader skapar maktförskjutningar i samhället – från en växande grupp arbetstagare med begränsade inkomstökningar till en liten grupp extremt rika – vilket riskerar att försvåra implementeringen av framtida politiska reformer med syfte att höja löneandelen och minska inkomstskillnaderna.

4.5.1 Hög facklig organisationsgrad är viktigt för löneandelen

Högre facklig organisationsgrad har en tydligt positiv effekt på löneandelen. Detta gäller, enligt Guschanski & Onaran (2017), framför allt för lågkvalificerade arbetstagare. Däremot tycks högre organisationsgrad ha en negativ effekt på högkvalificerade arbetstagners löneandel. Orsaken är troligen att starka fackföreningar begränsar de annars kraftiga löneökningarna för ledningspersoner och minskar därmed löneskillnaderna. Enligt Guschanski & Onaran (2017) har dock facklig organisationsgrad inte haft en signifikant positiv påverkan på löneandelen efter 2007.

Schweltnus m.fl. (2017) menar att de stora skillnaderna i löneandelens utveckling i olika länder tyder på att globala trender som teknisk utveckling och globalisering inte räcker som förklaring till varför lönerna inte har följt produktivitetens utvecklingen och löneandelen därmed har fallit. Varje enskilt lands institutioner och politiska vägval har stor betydelse för hur effekterna från dessa globala trender påverkar löneandelen och inkomstskillnaderna. Även Guschanski & Onaran (2017) finner att institutionella faktorer, som fackföreningarnas organisationsgrad, kollektivavtalsäckning och minimilöner, har en tydlig och direkt effekt på den funktionella inkomstfördelningen, vilket ligger i linje med en

rad andra studier. Starkast positiv effekt tycks ökade minimilöner ha, oavsett arbetskraftens kvalifikationsnivå, och i såväl tillverkningsindustrin som i servicesektorerna.

Enligt Kristal & Cohen (2016), som analyserat 43 amerikanska branscher mellan 1968 och 2012, är det de institutionella faktorerna, snarare än marknadskrafterna enligt tankarna om att ny teknik gynnar högkvalificerad arbetskraft (skill-biased technological change), som ligger bakom de växande löne- och inkomstskillnaderna i USA. De visar att svagare fackföreningar, främst på grund av att organisationsgraden har fallit dramatiskt, har resulterat i att löneandelen fallit med 5 procentenheter i det amerikanska näringslivet. Svagare fackföreningar och lägre (reala) minimilöner kan också förklara ungefär hälften av de växande inkomstskillnaderna, medan datoriseringen bidrar med cirka en fjärdedel.

Men det är inte enbart fackligt anslutna arbetstagare som drabbas när facken försvagas. Rosenfeld m.fl. (2016) menar att starka fackföreningar gynnar löneutvecklingen för alla arbetstagare, både medlemmar och icke-medlemmar, genom att etablera standarder, normer och regler för arbetsvillkor och löner som även icke-medlemmar och företag utan fackliga medlemmar följer. Exempelvis leder vanligen högre löner i organiserade företag till ökad konkurrens om arbetskraften, vilket gör att även icke-organiserade företag höjer sina löner. Om organisationsgraden i det amerikanska näringslivet hade varit den samma som 1979 skulle, enligt Rosenfelds m.fl. (2016) beräkningar, icke-fackligt anslutna män och kvinnor ha haft 5 respektive 3 procent högre löner 2013. Hårdast drabbade är icke-fackligt anslutna män med en gymnasieexamen som högsta utbildningsnivå där lönerna skulle ha varit 9 procent högre med en oförändrad organisationsgrad. Bland kvinnorna tycks det dock inte vara några större skillnader mellan utbildningsnivåerna.

Blanchard (1997) menar dock, paradoxalt nog, att alltför starka fackföreningar på sikt kan vara negativt för löneandelens utveckling. Han menar att starka fackföreningarna kommer att kräva (alltför) höga löneökningar, vilket på kort sikt höjer löneandelen, men arbetsgivarna kommer att svara med att substituera arbete mot kapital och höja kapitalintensiteten i produktionen. Det leder på längre sikt till att löneandelen minskar, och vinstandelen ökar, i kombination med att arbetslösheten stiger. Blanchards hypotes, som han dock inte bevisar, är att detta är just

vad som hänt i Kontinentaleuropa, till skillnad från de Anglo-Saxiska länderna, sedan 1970-talet: först steg löneandelen, men därefter sjönk den kraftigt samtidigt som arbetslösheten ökade. Detta får delvis stöd av Hancké (2012) som konstaterar att löneandelen de senaste trettio åren har sjunkit mest i länder med mellanstarka och starka fackföreningar, snarare än i länder som USA och Storbritannien som har låg facklig organisationsgrad. Hancké (2012) menar dock att detta beror på att många länder med relativt starka fackföreningar också har politiskt oberoende centralbanker som bekämpar även mycket svaga tendenser till löneinflation.

4.5.2 Den svenska löneandelen och maktresursteorin

Den svenska löneandelens utveckling följer, enligt Bengtsson (2013), mycket väl en maktresursteoretisk förklaring. Från andra världskriget fram till slutet av 1970-talet, parallellt med att välfärdsstaten byggdes ut och fackföreningarnas organiseringsgrad ökade påtagligt, steg löneandelen. Under den här perioden, från 1956 till tidigt 1980-tal, präglades svensk lönebildning av centraliserade förhandlingar, med starka egalitära inslag, mellan LO och SAF. Det centraliserade systemet ledde till minskande löneskillnader och det är, enligt Bengtsson (2013), inte orimligt att tro att det också förändrade den funktionella inkomstfördelningen till arbetstagarnas fördel.

Under andra hälften av 1970-talet steg den svenska löneandelen mycket kraftigt samtidigt som svensk industri drabbades av en allvarlig kostnadskris. Efter valsegern 1982 var den socialdemokratiska regeringen övertygad om att vinstandelen måste öka på löneandelens bekostnad (Bengtsson 2013). Det skedde genom återkommande devalveringar för att stärka konkurrenskraften och lönsamheten i industrin, vilket bidrog till att sänka löneandelen (Konjunkturinstitutet 2018). Ungefär samtidigt, 1983, förändrades den svenska lönebildningen från centrala förhandlingar till förbunds- och branschförhandlingar. Under resten av 1980-talet rådde en mer lösligt samordnad förhandlingsordning. Efter några år med relativt stabil löneandel föll den återigen under 1990-talskrisen, då arbetslösheten steg kraftigt, för att sedan återhämta sig till millenniumskiftet. Återhämtningen beror delvis på en konjunkturreffekt, men troligen också på att den fackliga organisationen fick ett uppsving

under krisen. Samtidigt tog svensk lönebildning i och med Industriavtalet nya steg mot en koordinerad och samordnad lönebildning. Sedan slutet av 1990-talet har svenska reallöner ökat kontinuerligt, till skillnad från perioden mellan 1980 och mitten av 1990-talet då reallöneökningarna var mycket blygsamma eller helt uteblev. Under de två senaste decennierna har dock den fackliga organisationsgraden, inte minst för arbetare, minskat påtagligt.

4.6 Vilka faktorer har påverkat löneandelen mest?

Ovanstående genomgång av orsakerna bakom löneandelens utveckling visar att olika studier kommer fram till delvis olika slutsatser, och att det är flera faktorer som samvarierar. Sammanfattningsvis tycks globaliseringen, och då främst offshoring till lågkostnadsländer, den tekniska utvecklingen, finansialiseringen och försvagad facklig förhandlingsstyrka bidra till utvecklingen.

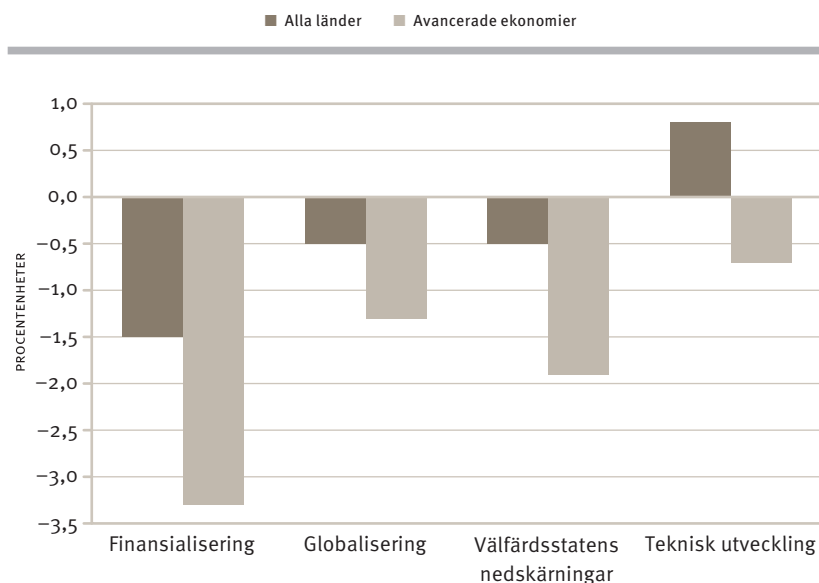
Stockhammer (2013a) försöker avgöra hur stora de olika faktorernas påverkan på löneandelens förändring har varit genom en (oviktad) panelstudie av 71 länder, varav 28 är avancerade ekonomier och 43 är utvecklingsekonomier. Enligt Stockhammer minskade löneandelen med 1,8 procentenheter för samtliga länder mellan 1990/94 och 2000/04, enligt diagram 4.1 nedan, och med 7,2 procentenheter för de avancerade ekonomierna under perioden 1980/84 till 2000/04.

Resultaten för samtliga 71 länder visar, enligt Stockhammers (2013a) beräkningar, att finansialiseringen har haft den största negativa påverkan och förklarar cirka 1,5 procentenheter av den minskade löneandelen. Även globaliseringen och nedskärningarna i välfärdsstaten har haft negativa effekter, på ungefär en halv procentenhet vardera. Den tekniska utvecklingen, inklusive strukturomvandlingen, har däremot haft en positiv effekt på löneandelen på cirka 0,75 procentenheter. Ungefär samma bild framkommer om enbart utvecklingsländerna tas med.

Resultaten för de avancerade ekonomierna, där det finns mer data tillgänglig, bekräftar bilden för samtliga länder men effekterna är genomgående starkare. Stockhammer (2013a) finner att effekterna av finansialiseringen är den enskilt största förklaringen (3,3 procentenheter) till de sjunkande löneandelarna i de avancerade ekonomierna under perioden 1980/84 till 2000/04. Även effekterna från globaliseringen (1,3

Respektive faktors bidrag till löneandelens förändring

I procentenheter, för alla länder 1990/94–2000/04
och för avancerade ekonomier 1980/84–2000/04

Notering: Diagrammet visar respektive faktors medelvärde för "Alla länder" (71 länder) respektive "Avancerade ekonomier" (28 länder).
Källa: Stockhammer (2013a).

procentenheter) och nedskärningarna i välfärdsstaten (1,9 procentenheter) är större jämfört med resultaten för samtliga länder. Samtidigt medför även den tekniska utvecklingen en liten men negativ effekt på 0,7 procentenheter.

Stockhammer (2013a) poängterar att resultaten i diagram 4.1 motsäger sig två vanliga argument om inkomstfördelningen. För det första har inte de växande inkomstskillnaderna och sjunkande löneandelarna i de avancerade ekonomierna främst drivits av den tekniska utvecklingen. Tvärtom tycks den tekniska utvecklingen stå för en mindre del jämfört med andra faktorer. För det andra har inte globaliseringen gynnat arbetstagarerna i utvecklingsländerna. Istället förklaras utvecklingen

främst av sociala institutioner (välfärdsstaten) och hur det finansiella systemet fungerar.

En annan studie som avser USA visar att finansialiseringen svarar för över hälften av nedgången i löneandelen mellan 1970 och 2008, och för perioden 1970 och 1997 med hela tre fjärdedelar av minskningen (se Spånt 2013).

Enligt Guschanski & Onaran (2017) är däremot globaliseringen den viktigaste förklaringen bakom fallande löneandelar, och det är offshoring till låglöneländer snarare än migration till höglöneländer som är förklaringen. Därför är det offshoring till låglöneländer som har den enskilt största effekten på löneandelen, motsvarande 44 procent av nedgången mellan 1997 och 2007 (effekterna av offshoring till Östeuropa ger dock blandande resultat och den totala effekten av offshoring blir därför 26 procent). Den tekniska utvecklingen, här mätt som ökad totalfaktorproduktivitet, står för 43 procent av minskningen av löneandelen, medan den minskande fackliga organisationsgraden "bidrar" med 23 procent. De finner alltså att globalisering, lägre facklig organisationsgrad och teknisk utveckling har en stark påverkan på löneandelen. Men de poängterar att den försvagade förhandlingsstyrkan, genom lägre organisationsgrad, och offshoring tillsammans har en större påverkan på löneandelen mellan 1997 och 2007 än den tekniska utvecklingen.

Enligt IMF (2017) har den tekniska utvecklingen (mätt som relativprisförändringar av investeringsvaror samt förekomsten av automatiseringsbara arbetsuppgifter) bidragit mest till löneandelens fall i de avancerade ekonomierna. Den förklarar ungefär hälften av nedgången. Länder med större förekomst av rutinartade arbetsuppgifter som går att automatisera har, enligt IMF, upplevt ungefär fyra gånger så stort fall i löneandelen jämfört med länder med lägre förekomst av rutinarbeten. IMFs empiriska studier för perioden 1991 till 2014 tyder på att en nedgång av det relativa investeringspriset med 15 procent (vilket också skett) leder till en minskning av löneandelen med 1,5 procentenheter i länder med hög exponering av automatiseringsbara arbetsuppgifter, medan löneandelen minskar med 0,4 procentenheter i länder med låg exponering.

Globaliseringen har enligt IMF (2017) bidragit med ungefär hälften så mycket till de fallande löneandelarna i de avancerade ekonomierna jämfört med teknikutvecklingen. Dessa resultat håller generellt även

för enskilda länder. Det bör dock påpekas att IMF i sina analyser inte kan särskilja effekterna från teknikutveckling och globalisering från effekterna av förändrade politiska institutioner eller försvagad facklig förhandlingsstyrka, vilket kan förklara att effekterna av de senare ter sig begränsade.

För utvecklingsländerna tycks, enligt IMF (2017), globaliseringen däremot vara den främsta orsaken till löneandelens fall. Denna effekt har dock motverkats av den globala finansintegrationen som har bidragit till högre löneandelar (eller dämpat fallet). Det beror på att det ökade kapitalinflödet sänker kapitalkostnaderna samtidigt som utvecklingsekonomierna har varit betydligt mindre exponerade för automatiseringar av rutinarbeten jämfört med de avancerade ekonomierna.

5. Löneledd eller vinstledd tillväxt?

I FORSKNINGEN OM LÖNERNAS påverkan på tillväxten är det vanligt att skilja på löneledd respektive vinstledd tillväxt. Avgörande för om ett lands ekonomi bedöms som löne- eller vinstledd är hur förändrade löne- och vinstandelar påverkar den aggregerade (totala) efterfrågan. Den aggregerade efterfrågan består dels av *inhemsk* efterfrågan, dels av nettoexporten (exporten minus importen). En ökning av löneandelen har expansiva effekter i löneledda ekonomier och stagnerande effekter i vinstledda ekonomier. På motsvarande sätt har en ökning av vinstandelen expansiva effekter i vinstledda ekonomier och stagnerande effekter i löneledda ekonomier.

De post-keynesianska modellernas ökande inflytande, och den akademiska debatten om löneledd tillväxt, har motiverat ett växande antal forskningsstudier som empiriskt försöker identifiera vilka länder som är löne- respektive vinstledda. Detta är dock en pågående akademisk debatt där det regelbundet presenteras nya empiriska studier, och där valet av metod kan ge olika resultat.

5.1 Den inhemska efterfrågan

Den inhemska efterfrågan består av tre komponenter: hushållens konsumtion, näringslivets investeringar och den offentliga konsumtionen. Men eftersom den offentliga konsumtionen anses vara exogent given, alltså bestämd utanför modellerna, så beaktar forskningen enbart effekterna på hushållens konsumtion och näringslivets investeringar för att fastställa om den inhemska efterfrågan är löne- eller vinstledd (Lavoie & Stockhammer 2013).

För de flesta hushåll är lönen den enda, eller åtminstone den största, inkomstkällan. Därför kommer en högre löneandel att ha en större positiv effekt på hushållens samlade konsumtion jämfört med en högre vinstandel och stigande kapitalinkomster. Detta förstärks av att benägenheten att spara (alltså att skjuta upp konsumtionen) vanligen är större vid kapitalinkomster, som ofta tillfaller hushåll med redan stort konsumtionsutrymme, jämfört med löneinkomster (Onaran & Galanis 2012).

Högre löneökningar kan dock bromsa näringslivets investeringar eftersom företagens förväntade framtida lönsamhet troligen sjunker. Den sammanlagda effekten av en högre löneandel (och lägre vinstandel) på inhemsk efterfrågan beror alltså på hur mycket hushållens konsumtion ökar, och hur stora de potentiellt negativa effekterna blir på näringslivets investeringar (Blecker 2015; Lavoie & Stockhammer 2013).

Majoriteten av de empiriska studierna finner att den inhemska efterfrågan är löneledd i alla länder eftersom den privata konsumtionen är betydligt känsligare för förändringar av löne- och vinstandelen än vad investeringarna är (Onaran & Obst 2016; Stockhammer 2015; Lavoie & Hein 2015; Storm & Naastepad 2013; Onaran & Galanis 2012). Det betyder alltså att den positiva effekten av en högre löneandel på hushållens konsumtion överstiger de negativa effekterna på näringslivets investeringar. Spegelbilden blir då att en högre vinstandel inte har tillräckligt positiva effekter på investeringarna för att motverka de negativa effekterna på konsumtionen.

Enligt de empiriska beräkningarna i Onaran & Galanis (2012) och Onarans (2015) studier är den inhemska efterfrågan i samtliga G20-länder tydligt löneledd.¹² En annan empirisk studie av Onaran & Obst (2016) finner att den inhemska efterfrågan är tydligt löneledd i 13 av EU15-länderna. Endast i Belgien och Danmark är den inhemska efterfrågan enligt denna studie vinstledd. När Onaran & Obst (2016) enbart tittar på näringslivets investeringar finner de att 7 av EU15-länderna faktiskt är löneledda där en höjning av löneandelen främjar näringslivets investeringar (se tabell 5.1 nedan).

5.2 Nettoexporten

Effekterna på nettoexporten har en avgörande roll för att bedöma om ett land har en löne- eller vinstledd ekonomi. Ett lands nettoexport påverkas av relationen mellan export- och importpriserna. En ökad löneandel höjer enhetsarbetskraftskostnaderna, varpå exporten blir dyrare och konkurrenskraften mot utlandet försämras.¹³

---

¹² G20-ländera (Group of twenty) består av nitton större länder, både avancerade ekonomier och utvecklingsekonomier, plus EU. G20 utgör cirka 80 procent av världens BNP.

¹³ *Enhetsarbetskraftskostnaden* (unit labour cost) är arbetskraftskostnaden per producerad enhet och beror på arbetskraftskostnaderna (i kronor per timme) och arbetsproduktiviteten (antal producerade enheter per timme).

Det är därför vanligt att anta att en ökad löneandel har en negativ effekt på nettoexporten, vid en given växelkurs, då exporten minskar samtidigt som importen av varor och tjänster ökar på grund av ökad inhemsk efterfrågan. Det är också rimligt att anta att de negativa effekterna av en ökad löneandel är mer påtagliga i mindre, öppna och mer exportberoende ekonomier.

Om lönerna ökar utan att exportpriserna höjs kommer vinstmarginalerna att minska, vilket i sin tur kan leda till att vissa delar av exporten blir olönsam. Men om exportpriserna höjs till följd av löneökningarna kommer exporten att bli mindre konkurrenskraftig. Detta kallas ibland för "profit squeeze" där vinstmarginalerna pressas mellan å ena sidan det inhemska konstadsläget och å andra sidan den internationella konkurrenskraften (Lavoie & Stockhammer 2013).

Flera empiriska studier, exempelvis Onaran & Galanis (2012), bekräftar antagandet att en sänkning av löneandelen, och en höjning av vinstandelen, har positiva effekter på nettoexporten i alla länder. På motsvarande sätt har en högre löneandel genomgående negativa effekter på nettoexporten. Men detta gäller enbart om förändringarna av löne- och vinstandelen sker isolerat i det enskilda landet.

Eftersom varje lands export är ett annat lands import så har inte den totala världsekonomin någon nettoexport. Det betyder att alla länder inte kan vara nettoexportörer samtidigt och att nettoexporteffekterna i olika länder tar ut varandra. För ett enskilt land med betydande utrikeshandel kan förvisso en lägre löneandel resultera i högre aggregerad efterfrågan och ökad tillväxt. Men för större ekonomier blir effekten den motsatta eftersom utrikeshandeln endast utgör en mindre del av den aggregerade efterfrågan (Onaran 2015; Stockhammer 2013a). Det gäller även för EU eftersom EU-länderna till stor del handlar med varandra. Den enes vinst blir då den andres förlust.

Även om vissa länder är vinstledda så är den globala ekonomin alltså tydligt löneledd. Stockhammer (2015) och Onaran & Galanis (2012) menar därför att en simultan sänkning av löneandelen i en starkt integrerad global ekonomi för de allra flesta länder enbart resulterar i negativa effekter på deras inhemska efterfrågan, utan att nettoexporten ökar, varpå den globala ekonomin stagnerar eller minskar. Men även vissa vinstledda ekonomier kommer att stagnera när löneandelen minskar

om detta även sker i andra länder, eftersom exportefterfrågan minskar bland deras handelspartners.

Detta kan liknas vid vad forskarna brukar beskriva som *fångarnas dilemma*. En lägre löneökningstakt kan gynna ett enskilt lands export, men om alla följer samma recept kommer alla att förlora på det. Om alla länder simultant sänker sina löner lika mycket (eller inför lönemoderation) så vinner alltså inget land konkurrensfördelar, och effekterna på nettoexporten uteblir, samtidigt som arbetstagarnas reallöner minskar utan att sysselsättningen ökar. Stockhammer (2015) och Onaran & Galanis (2012) menar därför att en "begger thy neighbour"-strategi – där ett land försöker förbättra sin ekonomiska situation med åtgärder som tenderar att förvärra ekonomin i andra länder – raderar ut konkurrensfördelarna i alla länder och är därmed kontraproduktiv.

5.3 Den aggregerade efterfrågan

Det är den sammantagna effekten på den aggregerade efterfrågans alla komponenter som avgör om ett lands ekonomiska tillväxt (BNP) är löne- eller vinstledd.¹⁴ Hur stora dessa effekter blir beror på de strukturella och institutionella förhållandena i respektive land samt graden av öppenhet i ekonomin, det vill säga exportberoendet.

I en löneledd ekonomisk regim har en ökning av löneandelen positiva effekter på den aggregerade efterfrågan, och tillväxttakten, eftersom hushållens konsumtion ökar mer än vad investeringarna och nettoexporten minskar.¹⁵ I en vinstledd regim, däremot, har en ökande löneandel negativa effekter på den aggregerade efterfrågan. Det beror på att investeringarna, som är extra känsliga för minskade vinstmarginaler i vinstledda ekonomier, och/eller att nettoexporten faller mer än vad hushållens konsumtion ökar. I vinstledda regimer ökar således den aggregerade efterfrågan när löneandelen faller och vinstandelen stiger.

Empiriska studier visar, som nämnts ovan, att den inhemska efterfrågan är löneledd i de allra flesta länder. Men internationell handel kan

---

¹⁴ Givetvis finns det fler faktorer än dessa som påverkar den aggregerade efterfrågan, exempelvis penning- och finanspolitiken, växelkursförändringar och olika typer av ekonomiska chocker (till exempel oljeprischocker) och bubblor (till exempel börs- eller fastighetsbubblor).

¹⁵ Begreppet *ekonomiska regimer* refererar här till ekonomiska utfall som beror på en rik uppsättning av institutionella faktorer.

omvandla vissa länder till vinstledda regimer (Blecker 2015; Stockhammer 2013a; Onaran & Galanis 2012). Det gäller inte minst för mindre, öppna och exportberoende ekonomier där de negativa effekterna på nettoexporten kan vara större än de positiva effekterna på den inhemska efterfrågan. Sverige och övriga nordiska länder bedöms, trots att de är mycket öppna ekonomier, i de flesta studier vara starkt löneledda. Undantaget är Danmark som i åtminstone en studie bedöms vara en vinstledd ekonomi (se nedan).

Eftersom den totala världsekonomin inte har någon nettoexport består världsekonomins aggregerade efterfrågan enbart av hushållens konsumtion och näringslivets investeringar (Lavoie & Stockhammer 2013). Världsekonomin i sin helhet är alltså uppenbart löneledd. Om alla länder simultant höjer sina löner (och löneandelar) lika mycket, vilket innebär en höjning av världsekonomins löneandel, är det således effekterna på konsumtion och investeringar som avgör hur världens aggregerade efterfrågan ökar.

Hur stora effekter en högre vinstandel och en lägre löneandel har på den aggregerade efterfrågans komponenter är en empirisk fråga och varierar givetvis mellan olika länder. Onaran & Obst (2016) har gjort empiriska beräkningar för EU15-länderna som visar effekterna för respektive land om vinstandelen ökar med 1 procentenhet i det enskilda landet men är oförändrad i övriga länder (tabell 5.1 nedan).¹⁶ För det första leder den ökade vinstandelen till att konsumtionen dämpas i alla EU15-länderna. För det andra medför den högre vinstandelen att investeringarna som andel av BNP ökar i de flesta länder, men i 7 av länderna har ökningen ingen signifikant effekt på investeringarna. I 13 av de 15 länderna är den negativa effekten på konsumtionen större än den positiva effekten på investeringarna, vilket tyder på att den inhemska efterfrågan är löneledd. För det tredje ökar nettoexporten i stort sett i samtliga länder när vinstandelen ökar, och löneandelen minskar, i det enskilda landet.

Enligt denna studie har således en högre vinstandel och en lägre löneandel en *initialt* negativ effekt på efterfrågan i 11 av EU15-länderna (inklusive Sverige), som alltså är löneledda ekonomier. De fyra länder som har vinstledda ekonomier är Belgien, Danmark, Irland och Österrike.

¹⁶ Resultaten är enligt Onaran & Obst (2016) robusta även när olika datamängder och andra beräkningsmetoder används. Resultaten ligger även i linje med tidigare studier av enskilda länder.

Tabell 5.1 Effekterna av en ökning av vinstandelen med 1 procentenhet i EU15-länderna

Effekter om vinstandelen endast ökar i det enskilda landet samt simultana effekter

Länder	C/Y	I/Y	NX/Y	Initial effekt på efterfrågan/Y	Multiplikator	Aggregerad efterfrågan	Simultana effekter
Belgien	-0,15	0,21	0,05	0,11	0,74	0,08	0,01
Danmark	-0,15	0,17	0,19	0,20	1,25	0,25	0,11
Finland	-0,24	0,00	0,07	-0,17	1,32	-0,22	-0,30
Frankrike	-0,32	0,10	0,14	-0,08	1,56	-0,13	-0,23
Grekland	-0,56	0,00	0,10	-0,47	1,98	-0,92	-1,03
Irland	-0,23	0,16	0,07	0,01	0,86	0,01	-0,07
Italien	-0,41	0,16	0,14	-0,12	1,45	-0,17	-0,24
Luxembourg	-0,15	0,00	0,00	-0,15	0,54	-0,08	-0,13
Nederländerna	-0,32	0,08	0,07	-0,18	0,82	-0,14	-0,19
Portugal	-0,40	0,00	0,18	-0,22	1,55	-0,34	-0,48
Spanien	-0,41	0,09	0,11	-0,21	2,15	-0,45	-0,54
Storbritannien	-0,25	0,00	0,14	-0,11	1,13	-0,13	-0,20
Sverige	-0,39	0,13	0,11	-0,15	1,06	-0,16	-0,27
Tyskland	-0,40	0,00	0,05	-0,35	1,14	-0,40	-0,44
Österrike	-0,28	0,00	0,40	0,12	1,04	0,12	-0,19
EU15							-0,30

Notering: C = Konsumtion, I = Investeringar, NX = Nettoexport, Y = BNP. Multiplikatorn tar hänsyn till att den initiala effekten på efterfrågan i sin tur påverkar konsumtion, investeringar och importen och förstärker effekterna av den högre vinstandelen. Aggregerad efterfrågan (initial efterfrågan gånger multiplikatorn) visar förändring i procent när vinstandelen endast ökar i det enskilda landet. De simultana effekterna visar förändringen i procent av aggregerad efterfrågan när vinstandelen ökar med 1 procentenhet i alla länder samtidigt.

Källa: Onaran & Obst (2016).

Den initiala effekten på efterfrågan och tillväxten, som kommer av förändrad löne- och vinstandel, påverkar dock i sin tur konsumtionen, investeringarna och importen. Det beror på att förändringen av efterfrågan och BNP-tillväxten bland annat påverkar landets inflation, räntor och importpriser. Därför använder Onaran & Obst (2016) en multiplikator för varje land för att beräkna den totala effekten på den aggregerade efterfrågan.¹⁷ Om multiplikatorn är större än 1 förstärks effekterna på

¹⁷ Multiplikatorn bygger på hur stor effekt en förändring av BNP har på konsumtionen, investeringarna och importen (elasticiteten av varje komponent), se Onaran & Obst (2016) och Onaran & Galanis (2012).

den aggregerade efterfrågan när vinstandelen ökar. Resultatet framgår av tabellen ovan där den aggregerade efterfrågan i de flesta länder minskar mer än den initiala effekten på efterfrågan.

De negativa effekterna på efterfrågan och BNP blir större om vinstandelen ökar simultant i alla länder jämfört med om ökningen sker isolerat i det enskilda landet (Onaran & Obst 2016). Detta framgår av de simultana effekterna i tabellen ovan. Det beror på att simultana och likvärdiga förändringar inte påverkar konkurrenskraften mellan länderna, vilket gör att den lägre aggregerade efterfrågan som kommer av högre vinstandel och lägre löneandel också minskar ländernas export till varandra. Ju mer exportberoende ett land är, desto större blir de simultana effekterna.

De positiva effekterna på nettoexporten när vinstandelen endast ökar i det enskilda landet raderas i stort sett ut om vinstandelen ökar simultant i alla länder (Onaran & Obst 2016). Det innebär också att två av de vinstledda ekonomierna (Irland och Österrike) nu omvandlas till löneledda ekonomier.

För EU15 i sin helhet skulle en simultan ökning av vinstandelen med 1 procentenhet i samtliga länder, enligt tabellen ovan, leda till att den lägre aggregerade efterfrågan minskar BNP med 0,30 procent. På motsvarande sätt skulle en ökning av löneandelen med 1 procentenhet leda till att BNP ökar med 0,30 procent för EU15 (observera att detta innebär att BNP-nivån ökar med ytterligare 0,3 procent på ett år, snarare än en snabbare ökningstakt).

I en annan liknande studie av Onaran & Galanis (2012) bedöms de allra flesta större ekonomier (G20-länderna) vara löneledda eftersom nettoexporten i dessa länder endast utgör en mindre del av den aggregerade efterfrågan. När det gäller Eurozonen leder, enligt Onaran & Galanis (2012), en minskning av löneandelen med 1 procentenhet till att den aggregerade efterfrågan minskar med 0,13 procentenheter. För USA är motsvarande siffra minus 0,80 procent. Men om löneandelen minskar simultant med 1 procentenhet i samtliga G20-länder så dämpas BNP-tillväxten i Eurozonen med 0,25 procent och i USA med 0,92 procent. För G20 som helhet innebär den simultana minskningen av löneandelen med 1 procentenhet till att BNP-tillväxten dämpas med 0,36 procentenheter. På motsvarande sätt skulle en höjning av löneandelen med 1 procentenhet ge en positiv effekt på BNP-tillväxten med 0,36 procentenheter.

Bland utvecklingsekonomierna i G20 är det endast Turkiet och Korea som är löneledda (Onaran & Galanis 2012). Kina är en utpräglad vinstledd ekonomi på grund av starka effekter på export och import, liksom Indien, Argentina, Mexiko och Sydafrika. För Kina och Indien skulle en ökning av vinstandelen med 1 procentenhet höja den aggregerade efterfrågan med 1,9 respektive 0,04 procent om detta sker isolerat. Om vinstandelen ökar med 1 procentenhet i samtliga G20-länder blir de simultana effekterna för Kina fortfarande positiva då BNP ökar med 1,12 procent, men i Indien blir effekten nu svagt negativ då BNP minskar med 0,03 procent.

Detta betyder att vinstledda ekonomier kan öka sin tillväxttakt om löneandelen minskar och vinstandelen ökar isolerat i det enskilda landet. Men om deras handelspartners också driver en liknande strategi med pressade löneandelar, vilket leder till oförändrad konkurrenskraft men lägre global efterfrågan, kommer nettoexporten och tillväxten även i de flesta vinstledda ekonomier att dämpas trots att vinstandelen ökar (Onaran & Galanis 2012). Varken löne- eller vinstledda ekonomier vinner alltså på en global och simultan sänkning av löneandelen, även om det påverkar de löneledda ekonomierna mer än de vinstledda. Det betyder också att även vinstledda ekonomier kan växa om den globala löneandelen ökar (Lavoie & Stockhammer 2013).

5.4 Invändningar mot indelningen av löne- och vinstledda ekonomier

Det finns några forskare som förespråkar högre löneandelar, men som motsätter sig indelningen i löne- och vinstledda ekonomier. Enligt Palley (2014) betraktar de post-keynesianska modellerna, och därmed många forskare, felaktigt de faktorer som används för att avgöra om ett land har en löne- eller vinstledd ekonomi som givna på förhand (exogena). Han menar istället att dessa faktorer är styrda och påverkbara av politiska beslut (och är därmed endogena). Det betyder att en uppdelning av löne- respektive vinstledda ekonomier är missvisande och kan leda till felaktiga tillväxtstrategier.

Palley (2014) frågar sig att om en ekonomi bedöms vara vinstledd, betyder det då att tillväxtstimulerande åtgärder bör fokusera på att öka vinstandelen? Han anser inte det. Anledningen är att den politiska inriktningen under de senaste 20 åren har fått många ekonomier att fram-

stå som mer vinstledda än vad de faktiskt är, främst genom att sänka löneandelen till en lägre nivå samtidigt som företagsägarna (aktieägarna) har fått skattesänkningar. På motsvarande sätt skulle en ökad löneandel och en annan politisk inriktning ändra den påstått vinstledda ekonomin till en löneledd ekonomi. Då skulle också de tillväxtstimulerande åtgärderna bli de rakt motsatta och fokusera på högre istället för lägre reallönetillväxt. Slutsatsen från Palleys (2014) argument är att en högre löneandel leder till högre tillväxt och kapacitetsutnyttjande, oavsett om ekonomin bedöms som löne- eller vinstledd.

Även dos Santos (2015) anser att uppdelningen i löne- och vinstledd tillväxt är missvisande och varken har någon analytisk eller politisk betydelse. Enligt honom är löner en del av de kapitalinvesteringar som företagen använder för att bibehålla eller öka sin produktion, medan vinster är en del av försäljningen av de varor och tjänster som produceras. Den funktionella inkomstfördelningen (löne- och vinstandelen) avgörs alltså av hur stora kapitalkostnaderna är i förhållande till den aggregerade efterfrågan (försäljningen). Även om kapitalinvesteringarna och den aggregerade efterfrågan givetvis är avhängiga varandra så är de också ömsesidigt oberoende av varandra. Därför är det felaktigt, menar dos Santos (2015), att hävda att det finns något orsakssamband mellan den funktionella inkomstfördelningen, lönsamheten och produktionen.

Istället är det mer korrekt, enligt dos Santos (2015), att skilja på *konsumtionsledda* respektive *investeringsledda* tillväxtstrategier. När investeringarna har utvecklats svagt har många länder, däribland USA och Storbritannien, försökt med konsumtionsledda strategier för att öka den aggregerade efterfrågan. Reformerna på finans-, bostads- och kreditmarknaderna har i allmänhet syftat till att höja tillgångspriserna och skapa en "förmögenhetseffekt", samt att öka den privat skuldsättning och minska sparandet. Enligt dos Santos (2015) har detta resulterat i att konsumtionens andel av BNP har ökat påtagligt samtidigt som investeringarna fortsatt att utvecklas svagt. Förutom att detta leder till att hushållens ekonomiska situation blir mer ansträngda kommer det också resultera i jämförelsevis lägre löneandelar. En investeringsledd strategi, med syfte att öka investeringarnas andel av den aggregerade efterfrågan, skulle däremot öka företagets kapitalstockar och löneandel, och samtidigt minska lönsamheten.

6. Effekter på utbudssidan

DET ÄR INTE ALLA forskningsstudier som tar hänsyn till utbudssidan av ekonomin när de analyserar om länders ekonomier är löne- eller vinstledda. Effekterna på utbudssidan handlar i första hand om hur förändrade löne- och vinstandelar, eller reallöneökningar, påverkar produktivitetstillväxten och sysselsättningen. Den kanske viktigaste variabeln av dessa två är produktiviteten eftersom sysselsättningseffekterna delvis är beroende av produktivetsutvecklingen. I det här sammanhanget är det framför allt effekterna på arbetsproduktiviteten som är centrala.

6.1 Produktiviteten

Produktiviteten antas framför allt drivas av investeringar i ny teknik. Det aggregerade utbudet kan, liksom den aggregerade efterfrågan, vara antingen löne- eller vinstlett (Stockhammer 2013a). Om det aggregerade utbudet är lönelett kommer högre löner att leda till högre produktivitetstillväxt när företagen reagerar genom att öka de produktivitetshöjande investeringarna för att bibehålla konkurrenskraften, eller om de anställdas bidrag till produktionsprocessen förbättras när lönerna ökar. Om det aggregerade utbudet däremot är vinstlett kommer en högre vinstandel att leda till ökade investeringar och högre produktivitet, samtidigt som högre löner avskräcker företagen från produktivitetshöjande investeringar.

Högre reallöneökningar har en direkt och en indirekt effekt på arbetsproduktiviteten (Lavoie & Stockhammer 2013; Storm & Naastepad 2013). Den *direkta effekten* är ensidigt positiv. När reallönerna stiger kommer företagen att investera mer i arbetsbesparande produktionsmetoder i syfte att bibehålla sin konkurrenskraft och sin lönsamhet. Högre löneökningar ökar också fokus på nya innovationer och teknologisk utveckling av samma anledning.

Samtidigt antas att stigande löner ökar de anställdas motivation och, främst i utvecklingsekonomierna, att deras hälsa antas förbättras, vil-

ket gör att de bidrar mer till produktionsprocessen.¹⁸ Löneökningarna kan också leda till att ineffektiva företag förlorar marknadsandelar eller helt försvinner, vilket främjar strukturomvandlingen och näringslivets aggregerade produktivitet.¹⁹ En annan konsekvens kan vara att andelen mer välutbildade och högkvalificerade, och därmed mer produktiva, arbetstagare som generellt gynnas av ny teknik ökar, samtidigt som företagens incitament att satsa på kompetensutveckling rimligen bör stärkas (Storm & Naastepad 2013).

Den *indirekta effekten* på arbetsproduktiviteten av högre reallöneökningar kan vara antingen positiv eller negativ. Enligt den så kallade Kaldor-Verdoon-effekten, som har ett starkt empiriskt stöd i forskningen, finns ett tydligt positivt kausalt samband mellan ökad produktion och arbetsproduktivitetstillväxt (Lavoie & Stockhammer 2013; Storm & Naastepad 2013). Kaldor-Verdoon-effekten uppstår till följd av att en ökad produktion leder till ökad arbetsdelning i ekonomin som helhet, och snabbare "learning-by-doing"-processer inom företagen (Storm & Naastepad 2015).

I löneledda efterfrågeregimer, där högre reallöner och högre löneandel gynnar den aggregerade efterfrågan, uppstår alltså även indirekta positiva effekter på arbetsproduktiviteten när reallöner och löneandelen stiger, vilket förstärker den totala effekten. I löneledda efterfrågeregimer, som enligt kapitel 5 ovan gäller de flesta länder, är alltså även den totala produktivitetseffekten löneledd.

Om den aggregerade efterfrågan däremot är vinstledd, och en högre löneandel minskar efterfrågan, så blir den indirekta effekten av högre reallöner negativ på arbetsproduktiviteten. Är den indirekta negativa effekten större än den positiva direkta effekten kommer alltså lönemoderation, till skillnad från löneledda ekonomier, att leda till produktivitetshöjande investeringar. Men om den positiva direkta effekten av högre reallönetakt och högre löneandel är större än den negativa indirekta effekten så blir den totala effekten av högre löneandel på arbets-

---

18 Antagandet att högre löner ökar de anställdas bidrag till produktionsprocessen används både i neoklassiska och post-keynesianska modeller, och brukar kallas för "the efficiency wage hypothesis".

19 Jämför med Rehn-Meidnermodellen och den solidariska lönepolitiken som bland annat syftar till att främja en positiv strukturomvandling och högre produktivitetstillväxt på motsvarande sätt.

Tabell 6.1 Den totala produktivitetseffekten av högre löneandel

Efterfrågeregim	Direkt effekt	Indirekt effekt (Kaldor-Verdoon-effekten)	Total effekt (summan av direkta och indirekta effekter)
Vinstledd	Positiv	Negativ	Positiv eller negativ
Löneledd	Positiv	Positiv	Positiv

Källa: Lavoie & Stockhammer (2013).

produktiviteten positiv även i vinstledda efterfrågeregimer. Tabell 6.1 sammanfattar de olika möjliga effekterna av högre reallöneökningar och högre löneandel.

Flera empiriska studier finner att högre reallöneökningar och högre löneandel har positiva effekter på arbetsproduktiviteten i både löneledda och vinstledda efterfrågeregimer (Lavoie & Stockhammer 2013; Storm and Naastepad 2013). Det betyder på motsvarande sätt att en lägre reallöneökningstakt, och lägre löneandel, dämpar arbetsproduktivitetsutvecklingen på två sätt (Storm & Naastepad 2013). För det första fördröjs arbetsbesparande teknologisk utveckling, eftersom lägre löneökningstakt minskar företagens incitament att investera i arbetsbesparande teknik (alltså att ersätta arbete med kapital). För det andra dämpas den aggregerade efterfrågan, vilket enligt Kaldor-Verdoon-effekten hämmar arbetsproduktiviteten.

Det finns flera studier som empiriskt beräknar hur stor effekten av högre reallöner och ökad efterfrågan har på arbetsproduktiviteten. Resultaten är ofta relativt samstämmiga (Stockhammer 2013b). Storm & Naastepad (2013) sammanställer ett antal studier som spänner över perioden 1960 till 2004 för 19 OECD-länder och finner att en (1) procentenhet högre reallönetillväxt i genomsnitt resulterar i 0,46 procentenheter högre arbetsproduktivitetstillväxt (se även figur 6.1 nedan).

6.2 Sysselsättningen

I modellerna om löneledd tillväxt är det produktiviteten som avgör effekterna på sysselsättningen. När produktiviteten antas vara exogen och konstant medför en högre reallöneökningstakt motsvarande ökning av löneandelen, vilket i löneledda ekonomier resulterar i ökad efterfrågan och ökad produktion, som i sin tur ökar sysselsättningen. Men i modeller där produktiviteten är endogen, vilket är mer rimligt eftersom lönerna påverkar arbetsproduktiviteten, blir effekterna på sysselsättningen anorlunda. Det betyder i sin tur att reallöneökningar har olika effekter på sysselsättningen beroende på om ekonomin är löne- eller vinstledd.

Löneledda ekonomier

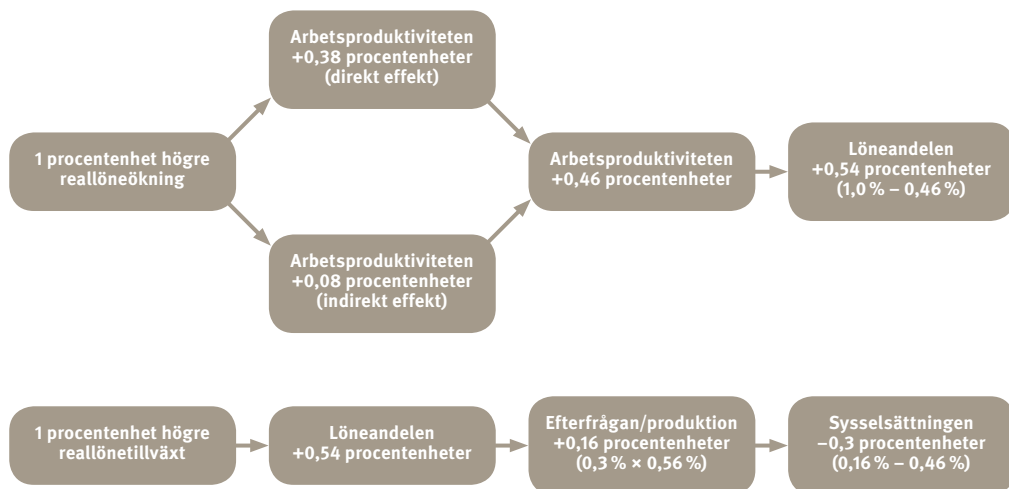
Om reallönetillväxten ökar med 1 procentenhet i en löneledd ekonomi ökar också löneandelen med 1 procentenhet om inte effekterna på produktiviteten tas med (om den antas vara exogen och konstant). Men när produktiviteten tas med i beräkningarna blir utfallet ett annat. I figur 6.1 beskrivs sambanden i en *löneledd ekonomi* med endogen produktivitetstillväxt där siffrorna, enligt Storm & Naastepad (2013), är realistiska både för EU som helhet och för de enskilda EU-länderna.

Om reallönetillväxten ökar med 1 procentenhet leder detta till arbetsbesparande investeringar (den direkta effekten) som höjer arbetsproduktiviteten med 0,38 procentenheter. Samtidig ökar arbetsproduktiviteten ännu mer genom den indirekta effekten (Kaldor-Verdoon-effekten) med 0,08 procentenheter eftersom den ökade aggregerade efterfrågan, som kommer av ökad löneandel, också resulterar i ökad produktivitet. Sammantaget innebär detta alltså att arbetsproduktiviteten ökar med 0,46 procentenheter. Det leder i sin tur till att löneandelen endast ökar med 0,56 procentenheter när reallönetillväxten ökar med 1 procentenhet.

I steg två i figuren nedan leder den snabbare reallöneökningen, som alltså resulterar i 0,56 procentenheter högre löneandel, till en ökning av efterfrågan och produktionen med 0,16 procentenheter (vid det realistiska antagandet att 1 procentenhet högre löneandel leder till 0,3 procentenheter högre efterfrågan och produktion). Det betyder också att ju känsligare produktivitetstillväxten är för reallöneökningar, desto mindre blir den positiva effekten på efterfrågan och produktionen av löneledd tillväxt. Slutligen avgörs effekten på sysselsättningen av skill-

Figur 6.1 Effekterna av reallöneökningar i en löneledd ekonomi

Med endogen produktivitetstillväxt

Källa: Storm & Naastepad (2013).

naden mellan produktionsökningen och arbetsproduktivitetstillväxten. I figuren ovan minskar därför sysselsättningen (i arbetade timmar) med 0,3 procentenheter när reallöneökningen ökar med 1 procentenhet.

Enligt Storm & Naastepad (2013) är det därför inte troligt att högre reallöneökningar, även i löneledda ekonomier, kommer att vara jobbskapande eftersom den positiva effekten på produktivitetstillväxten är större än den positiva effekten på produktionen. Detta visar sig även i empiriska studier. I de 11 OECD länder som Storm & Naastepad (2013) studerar har lägre reallöneökningar dämpat den reala BNP-tillväxten något i de europeiska länderna (med undantag för Italien och Sverige) under perioden 2000 till 2008 jämfört med 1990-talet.²⁰ Samtidigt ökade

²⁰ De 11 OECD-länderna utgörs av 10 europeiska länder som bedöms vara löneledda ekonomier, samt USA som inte bedöms vara en löneledd ekonomi i denna studie. I genomsnitt var BNP-tillväxten i dessa OECD-länder 2,2 procent per år under 1990-talet och 1,9 procent under perioden 2000 till 2008.

sysselsättningen snabbare efter millenniumskiftet (med i genomsnitt 0,5 procentenheter), vilket alltså inte kan förklaras med högre ekonomisk tillväxt (den var i genomsnitt 0,3 procentenheter lägre). Istället ligger förklaringen, enligt Storm & Naastepad, till den snabbare sysselsättningsökningen i att produktivitetstillväxten dämpades, på grund av direkta och indirekta effekter av lägre löneökningstakt, från i genomsnitt 2,0 procent under 1990-talet till 1,2 procent under perioden 2000 till 2008.

Sysselsättningen kan alltså öka snabbare om reallöneökningarna dämpas och löneandelen minskar. Storm & Naastepad (2013) menar dock att denna sysselsättningsökning, och minskning av arbetslösheten, sker genom långsammare produktivitetstillväxt, och inte genom att lönsamheten, investeringarna, exporten eller produktionen ökar snabbare. I detta perspektiv skulle således arbetslösheten sänkas till priset av långsammare teknologisk utveckling och långsammare förbättring av levnadsstandarden (Lavoie & Stockhammer 2013).

Storm & Naastepads (2013) beräkningar i figuren ovan gäller dock ekonomier med en relativt svag löneledd tillväxtregim, där tillväxten inte påverkas så starkt av den ökade löneandelen. I ekonomier med en starkare löneledd tillväxtregim, som de nordiska länderna, ger högre löneandel en större positiv effekt på produktionen (med 0,8 istället för 0,3 procentenheter i figur 6.1). Det betyder i sin tur att de högre reallöneökningarna får en mindre (negativ) effekt på sysselsättningen, om produktivitetseffekten är oförändrad, jämfört med ekonomier med en svag löneledd tillväxtregim. Men även i ekonomier med starkare löneledda tillväxtregimer kommer, enligt Storm & Naastepad, återhållsamma reallöneökningar ändå att gynna sysselsättningen eftersom en ökad löneandel är känsligare för produktivitetstillväxten än för den aggregerade efterfrågetillväxten.

Storm & Naastepad (2015) har även, i en underlagsrapport till LOs projekt för full sysselsättning och solidarisk lönepolitik, gjort empiriska beräkningar på ovanstående för de nordiska länderna (med data från 1984 till 2004). För de nordiska länderna leder en högre reallöneökningstakt med 1 procentenhet till att arbetsproduktiviteten, genom de direkta och indirekta effekterna, ökar med hela 0,62 procentenheter. Det betyder att 1 procentenhets högre reallöneökningar höjer löneandelen med 0,38 procentenheter. Enligt deras empiriska beräkningar ökar

då efterfrågan och produktionen med 0,32 procentenheter (eftersom 1 procentenhet högre löneandel alltså ger drygt 0,8 procentenheter högre efterfrågan och produktion i starkt löneledda ekonomier). Det är en dubbelt så stor effekt på produktionen som i figur 6.1 ovan. Men eftersom även arbetsproduktiviteten ökar ännu mer kommer ändå sysselsättningen att minska.

Det bör dock påpekas att slutsatsen att produktivitetstillväxten har en negativ påverkan på sysselsättningen kan ifrågasättas. Enligt exempelvis Autor & Salomons (2017), som analyserar 19 länder under en 35-årsperiod, leder förvisso högre produktivitet i en bransch vanligen till lägre sysselsättning i branschen. Men högre produktivitet i en bransch leder samtidigt till högre inkomster, och därmed stigande konsumtion och ökad efterfrågan på varor och tjänster i andra branscher. Då stiger efterfrågan på arbetskraft i andra delar av ekonomin. Autor & Salomons resultat visar därför att den aggregerade produktivetsökningen i hela ekonomin främjar den aggregerade sysselsättningen. Dessutom visar utvecklingen i Sverige, inte minst under de två senaste decennierna, att både reallöner och sysselsättning kan öka samtidigt.

Vinstledda ekonomier

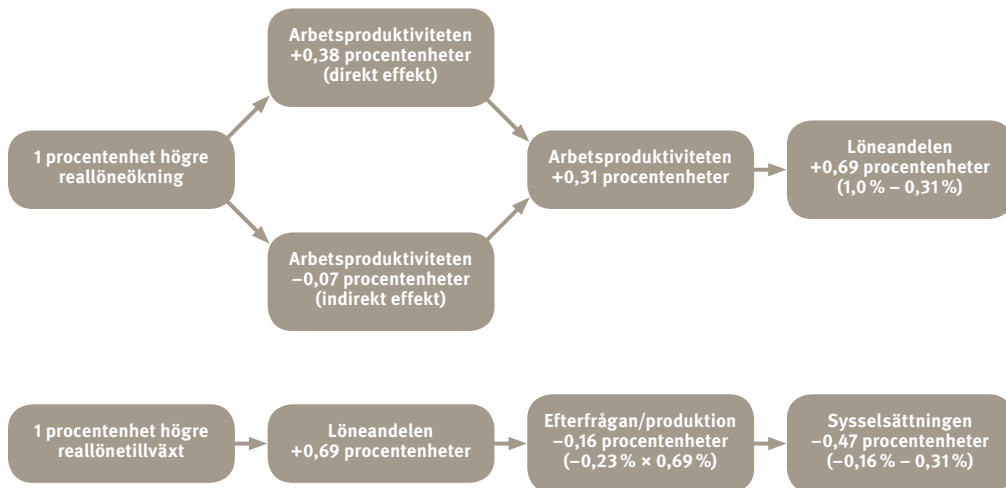
Om ekonomin däremot är *vinstledd* kommer en högre löneandel att dämpa den aggregerade efterfrågan och produktionen. Om reallönetillväxten ökar med 1 procentenhet bedöms efterfrågan och produktionen *minska* med 0,23 procentenheter (jämfört med att öka med 0,3 procentenheter i löneledda ekonomier enligt figur 6.1 ovan). Detta stämmer enligt Storm & Naastepad (2013) för USAs ekonomi. Det beror på att de högre reallönerna, och den högre löneandelen och lägre vinstandelen, dämpar investeringarna och exporten mer (i absoluta termer) än vad de främjar ökad konsumtion.

Enligt figur 6.2 nedan kommer 1 procentenhet högre reallönetillväxt att leda till arbetsbesparande investeringar (den direkta effekten) som höjer arbetsproduktiviteten med 0,38 procentenheter, medan den indirekta effekten (Kaldor-Verdoon-effekten) minskar arbetsproduktiviteten med 0,07 procentenheter. Det ger en sammanlagd positiv effekt på arbetsproduktiviteten med 0,31 procentenheter, vilket begränsar ökningen av löneandelen till 0,69 procentenheter.

Figur 6.2 Effekterna av reallöneökningar i en vinstledd ekonomi

Med endogen produktivitetstillväxt

Källa: Storm & Naastepad (2013).

När löneandelen stiger med 0,69 procentenheter kommer efterfrågan och produktionen, i steg två i figuren ovan, att minska med 0,16 procentenheter i en vinstledd ekonomi. Det betyder i sin tur att sysselsättningen pressas från två håll: produktionstillväxten dämpas samtidigt som högre arbetsproduktivitet innebär att företagen behöver färre anställda för att producera lika mycket som tidigare. I beräkningen ovan blir resultatet att sysselsättningen minskar med 0,47 procentenheter om reallönetillväxten ökar med 1 procentenhet (jämfört med en minskning med 0,3 procentenheter i en löneledd ekonomi). På motsvarande sätt skulle en lönemoderation med 1 procentenhets lägre reallöneökningar främja högre sysselsättning, men det beror då främst på lägre produktivitetstillväxt snarare än ökad produktion. Det är alltså tydligt att lönemoderation hämmar produktivitetstillväxten även i vinstledda ekonomier.

Om ekonomin är vinstledd, som exempelvis i USA enligt denna studie, kommer alltså lägre reallöneökningar att öka produktionen, men inte så mycket eftersom den teknologiska utvecklingen samtidigt avstannar. Lönsamheten och investeringarna kommer att öka, men inte heller de i så stor utsträckning eftersom den långsammare produktivitetstillväxten minskar den förväntade avkastningen på investeringarna. Sysselsättningen kommer däremot att öka desto mer, men till stor utsträckning i lågproduktiva låglönejobb (Storm & Naastepad 2013).

Exemplet Nederländerna

Storm & Naastepad (2013) menar att Nederländerna är ett bra exempel på vad som händer i en löneledd ekonomi som driver en politik med lönemoderation. Under 1980- och 1990-talen ökade sysselsättningen påtagligt i förhållande till andra EU-länder – något som har beskrivits som ”det holländska sysselsättningsmiraklet”.²¹ Den traditionella förklaringen till detta har varit lönemoderation. Nederländernas årliga reallöneökningar var i genomsnitt 0,5 procentenheter lägre än OECD-genomsnittet under hela 1980- och 1990-talet (Storm & Naastepad 2013). Det har inneburit att löneandelen har minskat från cirka 65 procent i slutet av 1970-talet till cirka 56 procent under perioden 1984 till 2000.

Men enligt Storm & Naastepad (2013) är det varken lönemoderation eller högre BNP-tillväxt än i omvärlden som förklarar ”sysselsättningsmiraklet”. Nederländernas BNP växte ungefär i samma takt som EU15-länderna. Istället är det den lägre produktivitetstillväxten, till följd av lägre reallöneökningar och sjunkande löneandel, som har resulterat i högre sysselsättning. Mellan 1984 och 2000 var arbetsproduktivitetstillväxten i genomsnitt 0,6 procentenheter lägre än i EU15. Hela 90 procent av den försämrade produktivitetstillväxten sedan 1984 kan, enligt Storm & Naastepad (2013), förklaras av den förda politiken med lönemoderation och sänkt löneandel, och detta förklarar helt och hållet den kraftigt förbättrade sysselsättningstillväxten därefter. De menar därför att det nederländska ”sysselsättningsmiraklet” snarare bör betraktas som en produktivitetskrisis.

---

21 Detta kallas ibland även för ”The Dutch Polder Model”.

Högre sysselsättning och lägre arbetslöshet har alltså åstadkommit genom svagare produktivitetstillväxt snarare än förbättrad lönsamhet, ökade investeringar, stärkt export eller ökad tillväxttakt. Den låga produktivitetstillväxten i Nederländerna har, i kombination med avregleringar på arbetsmarknaden, framför allt skapat fler låglönejobb. Det innebär också att strukturomvandlingen har varit långsammare, och att Nederländerna förvisso har undvikit arbetslöshet i teknikutvecklingens spår, men till priset av en långsammare ökning av levnadsstandarden än i andra länder (Storm & Naastepad 2013).

Storm & Naastepad (2013) beskriver därför den nederländska modellen som "social-stagnationist" och jämför med den nordiska modellen som de kallar "social-productivist". De sammanfattar sina slutsatser om det nederländska "sysselsättningsmiraklet" med en något ironisk kommentar:

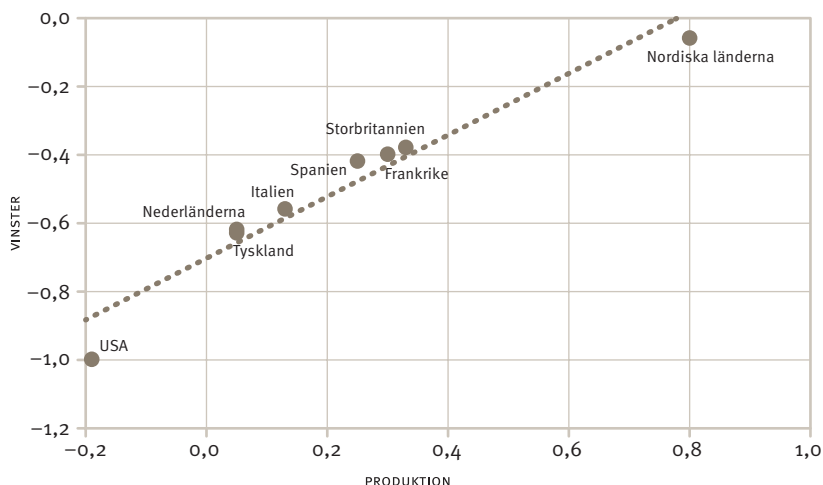
"Damning the Netherlands with faint praise, we conclude that a major lesson from the Dutch experience is that a policy of real wage restraint can be successful in a wage-led economy – provided, of course, the prime goal is the creation of low-wage flexible (service-sector) jobs in an economy growing mostly as a result of debt-financed demand."

6.3 Reallöneökningarnas effekter på vinsterna i löneledda ekonomier

Vad händer med vinsterna när reallönerna och löneandelen ökar i löneledda ekonomier? Svaret beror på hur starkt löneledd ekonomin är. Den direkta effekten av högre löneandel är förvisso att vinstandelen minskar lika mycket. Men högre reallöner har även indirekta effekter som är gynnsamma för företagets vinster:

1. Högre reallöner ökar efterfrågan och därmed produktionen och försäljningen, vilket ökar vinsterna (om vi antar att vinsten per producerad enhet är konstant).
2. Högre reallöneökningar gynnar arbetsproduktivitetstillväxten, vilket delvis motverkar lönernas negativa effekt på vinsterna eftersom lönekostnaden per producerad enhet minskar när det behövs färre anställda för att producera samma volym som tidigare.

Diagram 6.1 Reallöneökningarnas påverkan på produktionen och vinsterna
Förändringar i procentenheter, urval av avancerade ekonomier

*Notering: Diagrammet visar effekterna av 1 procentenhets högre reallöner.
Källa: Storm & Naastepad (2013).*

I starkt löneledda ekonomier tenderar båda dessa indirekta effekter att vara så stora att de i stort sett helt och hållet uppväger den direkta vinstskadan vid högre reallöneökningar. Detta bekräftas av Storm & Naastepads (2015) empiriska beräkningar för de nordiska länderna som visar att högre löneökningar har en liten nettoeffekt (den direkta minus de indirekta effekterna) på vinsterna.

Detta framgår i diagram 6.1 ovan som visar reallöneökningarnas effekter på produktionen och vinsterna. Om lönerna ökar med 1 procentenhet i de nordiska länderna ökar produktionen med 0,8 procentenheter medan vinsterna minskar med blygsamma 0,06 procentenheter (0,32 procentenheter högre efterfrågan plus 0,62 procentenheter högre produktivitet, alltså 0,94 procentenheter, minus 1 procentenhets högre reallöner).

Jämfört med de nordiska länderna är vinsterna i de övriga europeiska länderna betydligt mer känsliga för löneökningar. Det beror, som nämnts ovan, alltså dels på att produktionen inte ökar lika mycket (med mellan 0,1 och 0,3 procentenheter jämfört med 0,8 procentenheter i de nordiska länderna), dels på att arbetsproduktiviteten inte ökar lika mycket (med i genomsnitt 0,46 jämfört för 0,62 procentenheter). Storm & Naastepad (2013) konstaterar också att konflikten mellan löneökningar och vinstökningar är tydligare och mer uttalad i USA, som i diagrammet alltså bedöms vara en vinstledd ekonomi där produktionen minskar med 0,2 procentenheter, än i något annat OECD-land. I USA leder 1 procentenhet högre reallöner till en lika stor minskning av vinsterna.

Storm & Naastepad (2013) betonar att detta är viktiga resultat eftersom det visar, åtminstone i deras studie, att en ökad reallönetillväxt inte med nödvändighet leder till en motsvarande minskning av vinsttillväxten, vilket vore fallet vid ett nollsummespel. Stigande efterfrågan och högre produktivitetstillväxt gör att företag i stor utsträckning kan behålla sin lönsamhet (i reala termer) när reallönerna ökar snabbare. Detta betyder i sin tur att företagets behov av att höja sina priser för att kompensera de högre löneökningarna är mindre, och därmed uppstår inte något märkbart lönedrivet inflationstryck.

7. Sammanfattning och forskarnas åtgärdsförslag

LÖNEANDELEN HAR I de allra flesta länder minskat sedan slutet av 1970- eller början av 1980-talet. Samtidigt har vinstandelen ökat. Olika nationalekonomiska modeller – med tillhörande teoretiska utgångspunkter och antaganden – ser olika på förklaringarna till löneandelens fall, dess konsekvenser och om det är ett problem eller inte.

Det är inom den post-keynesianska forskningen som frågor kring löneledd tillväxt har fått sitt uppsving de senaste tio till femton åren, och det är ett urval av dessa studier som redovisas i denna rapport. Dessa modeller grundar sig på delvis andra principer och antaganden än de dominerande neoklassiska modellerna. Detta ska inte ses som ett problem i sig, men det finns, som alltid, kritik och invändningar mot metoder, antaganden och resultat. Detta är viktigt att bära med sig när forskarnas slutsatser och åtgärdsförslag sammanfattas nedan.

7.3.1 Sammanfattning av forskningens resultat och slutsatser

Slutsatserna i de forskningsrapporter som redogörs för här är att arbetstagarna inte har vunnit lika mycket som kapitalet på de tekniska framstegen i produktionen eftersom reallönerna inte har ökat i takt med arbetsproduktiviteten. Den ekonomiska utvecklingen har alltså inte i tillräcklig grad avspeglats i den genomsnittlige arbetstagarens ekonomiska förhållanden. Det har, enligt studierna som redovisas i denna rapport, resulterat i att efterfrågan och konsumtionen har begränsats i många länder, vilket i sin tur har hämmat tillväxten. Samtidigt har den lägre efterfrågan i många fall dämpat investeringarna trots att vinstandelen har ökat (Onaran & Galanis 2012).

Den fallande löneandelen i många länder har även bidragit till ökande inkomstskillnader. En orsak bakom detta är att löneandelen har minskat för låg- och mellankvalificerade arbetstagare men ökat för de högkvalificerade, samtidigt som de ökande kapitalinkomsterna främst tillfaller den senare gruppen. Högre löneandelar skulle på motsvarande sett bidra till att minskat inkomstjämligheten.

Tanken på en löneledd tillväxtstrategi bygger på argumentet, baserad på teoretisk och empirisk forskning, att de flesta länder, inklusive de nordiska länderna, har löneledda ekonomier. Och det gäller särskilt tydligt för större geografiska och ekonomiska områden, som exempelvis EU, och för världsekonomin som helhet. Det betyder i sådana fall att de positiva effekterna på den inhemska efterfrågan av en högre löneandel är större än de potentiellt negativa effekterna på investeringar och nettoexporten. En höjd löneandel antas därför medföra dels (kortsiktiga) positiva effekter på den aggregerade efterfrågan, och därmed tillväxten, i de allra flesta länder, dels mer långsiktigt positiva effekter genom högre arbetsproduktivitet. I mindre och öppna ekonomier, som är mer exportberoende, kan dock den aggregerade efterfrågan vara vinstledd även om den inhemska efterfrågan är löneledd.

De flesta vinstledda ekonomier kan dock endast öka sin tillväxttakt om löneandelen minskar isolerat i det enskilda landet. Om även deras handelspartners sänker sina löneandelar, och det uppstår ett globalt "race to the bottom" i syfte att säkra konkurrenskraften, kommer den globala aggregerade efterfrågan att dämpas, vilket hämmar nettoexporten och tillväxttakten även i de vinstledda ekonomierna trots att vinstandelen ökar. En simultan sänkning av den globala, eller europeiska, löneandelen gynnar i sådana fall varken löne- eller vinstledda ekonomier. På motsvarande sätt kan en global höjning av löneandelen även gynna vinstledda ekonomier.

Detta kan liknas vid att det som är rationellt för ett enskilt företag inte kan generaliseras till att också vara rationellt för ett lands hela ekonomi (Onaran & Galanis 2012). Det enskilda företaget försöker vanligen minska sina arbetskraftskostnader för att öka sina vinster, men önskar troligen samtidigt att alla andra företag höjer sina löner så att efterfrågan och försäljningen av företagets egna produkter ökar. Det som framstår som en rationell strategi på mikronivå för det enskilda företaget är alltså hämmande och kontraproduktivt på makronivån för landets samlade ekonomiska utveckling.

Flera forskare drar därför slutsatsen att om de flesta länder och geografiska och ekonomiska områden är löneledda regimer kommer inte en politik för lönesänkningar eller lönemoderation, särskilt om detta sker simultant i många länder samtidigt, att resultera i en stabil och hållbar

ekonomisk utveckling (se Lavoie & Stockhammer 2013). Därför menar forskarna att det krävs en löneledd tillväxtstrategi.

De flesta studier om löneledd tillväxt fokuserar enbart på efterfrågesidan och konstaterar att en högre löneandel ökar den aggregerade efterfrågan och tillväxten. Den högre tillväxten antas sedan öka sysselsättningen. Men enligt Storm & Naastepad (2013), som även analyserar vad som händer på utbudssidan, kommer en högre löneandel att resultera i att arbetsproduktiviteten ökar mer än efterfrågan och produktionen, vilket riskerar att leda till minskad sysselsättning. Det bör dock påpekas att sambandet mellan högre produktivitet och lägre sysselsättning inte är självklart, något som exempelvis utvecklingen i Sverige visar.

Men om de flesta länder är löneledda ekonomier, hur kan de då ha haft ekonomisk tillväxt när löneandelen har fallit? Sjunkande löneandel i löneledda ekonomier borde ju leda till stagnation eller åtminstone lägre tillväxttakt. Enligt Stockhammer (2013b) och Onaran & Galanis (2012) har två andra tillväxtstrategier utvecklats under de senaste decennierna. Den första är en *skuldeledd tillväxt* där tillväxten drivs av tillgångs- och fastighetsbubblor, och där hushållens konsumtion ökar på grund av ökad skuldsättning snarare än löneökningar. Detta har skett i bland annat USA, Storbritannien och Irland. Den andra strategin är *exportledd tillväxt* där tillväxten drivs av nettoexporten (alltså andra länders efterfrågan), som i sin tur är beroende av låga löneökningar. Tyskland och Japan är exempel på det. Dessa två tillväxtstrategier är symbiotiska då den första kräver nettokapitalinflöden för att via skuldsättningen hålla efterfrågan uppe, medan den andra bygger på nettokapitalutflöden och bytesbalansöverskott.²² Detta har, som Hein & Mundt (2013) visar, resulterat i kraftigt växande obalanser mellan G20-ländernas bytesbalanser sedan mitten av 1990-talet. Dessa tillväxtstrategier ses, åtminstone av förespråkarna av löneledd tillväxt, som instabila och ökar riskerna för återkommande finanskriser, medan den löneledda tillväxtstrategin anses erbjuda en mer jämlik och hållbar ekonomisk utveckling.

Inga forskare har i de studier som ingår i denna rapport dock diskuterat om effekterna av löneledd tillväxt varierar beroende på hur hög

---

²² *Bytesbalansen* avser skillnaden mellan vad som produceras och vad som förbrukas inom landet.

Vid bytesbalansöverskott produceras mer än vad som förbrukas (alltså att exporten är större än importen). Det betyder då att landet har fodringar på andra länder.

löneandelen är i utgångsläget. Rimligen bör de positiva effekterna av en höjd löneandel vara mindre i länder där löneandelen redan är relativt hög jämfört med länder där löneandelen är relativt låg. Det tycks finnas ett outtalat antagande om att löneandelen kan och bör öka eftersom den i de flesta länder har fallit de senaste decennierna. Men det bör också finnas ett tak, oklart hur högt, för hur hög löneandelen kan eller bör vara.

IMF (2017) ställer den retoriska frågan att om reallönerna ökar, och ger högre levnadsstandard för arbetstagarna, är det då nödvändigt att också löneandelen stiger? IMF menar att om arbetsproduktiviteten ökar snabbt, på grund av teknologisk utveckling, och reallönerna också stiger i stabil takt, så är det kanske inget större problem om löneandelen sjunker i en annars gynnsam utveckling.

7.3.2 Är löne- och vinstandelens utveckling orsakad av faktorer som är opåverkbara?

Det är en avgörande fråga för om det över huvud taget är möjligt att driva en löneledd tillväxtstrategi. Många forskare anser att den tekniska utvecklingen och globaliseringen, som i sig antas vara mer eller mindre opåverkbara, ligger bakom den fallande löneandelen. Vissa menar också att den högre vinstnivån är en följd av högre kapitalavkastningskrav som sätts på en internationell marknad, och därmed skulle vara mer eller mindre opåverkbara. Det är dessutom rimligt att anta att den tekniska utvecklingen, inte minst när det gäller den artificiella intelligensens möjligheter att automatisera allt mer avancerade och kognitiva arbetsuppgifter, kommer att göra det fundamentalt lättare att ersätta arbete med kapital i framtiden (Schwellnus & Nicoletti 2018). Det kan sätta ytterligare press på löneandelen och inkomsterna riskerar att i allt högre grad koncentreras till kapitalägarna.

Men samtidigt råder stor samstämmighet om att teknisk utveckling och globalisering inte kan vara hela förklaringen. Dessutom är de inte isolerade fenomen som enbart styrs av ekonomisk utveckling utan påverkas även av politiska beslut. Allt fler forskare pekar istället på maktförskjutningar, där arbetstagarnas och fackföreningarnas förhandlingsstyrka har försvagats, som den främsta förklaringen till sjunkande löneandelar. Detta har skett genom en rad faktorer.

Enligt flera studier är den nya teknikens och globaliseringens största

påverkan på löneandelen att de, genom dess möjligheter till automatisering och utflyttning av arbetstillfällen till andra länder, försvagar löntagarnas förhandlingsposition. Det kan räcka med att hota om att automatisera eller flytta verksamheter för att sätta press på löntagarna. Därtill har finansialiseringen och nedskärningar i välfärdsstaten, som har skett med politiska beslut, haft tydliga negativa konsekvenser för löntagarnas förhandlingspositioner. Det gäller särskilt då arbetslösheten har varit hög. Samtidigt har den fackliga organisationsgraden sjunkit. Dessa faktorer är i hög grad politiskt och fackligt påverkbara. Att försvagad förhandlingsstyrka tycks vara den främsta förklaringen till fallande löneandelar talar dessutom, åtminstone delvis, emot argumentet att vinstnivån är en opåverkbar konsekvens av avkastningskraven på en internationell kapitalmarknad.

Guschanski & Onaran (2017) visar att det framför allt är globaliseringen, och då främst offshoring till lågkostnadsländer, och försvagad facklig förhandlingsstyrka som ligger bakom sjunkande löneandelar. Den försvagade förhandlingsstyrkan beror på en kraftigt försämrad facklig organisationsgrad, lägre relativa minimilöner, nedskärningar i välfärdsstaten och ökande inkomstojämlikhet. Även den tekniska utvecklingen har en negativ effekt, men denna effekt har dämpats sedan slutet av 1990-talet. En viktig slutsats är dock att dessa faktorer har påverkat arbetstagare med olika kvalifikationsnivåer på olika sätt. Försämrad förhandlingsstyrka är den viktigaste förklaringen till de sjunkande löneandelarna för lågkvalificerade arbetstagare, medan den tekniska utvecklingen och automatiseringar av rutinmässiga arbetsuppgifter tycks vara den främsta förklaringen till lägre löneandelar för mellankvalificerade arbetstagare.

7.3.3 Forskarnas åtgärdsförslag

En löneledd tillväxtstrategi måste hantera huvudorsakerna till den fallande löneandelen de senaste decennierna. Forskarna nämner ett antal åtgärder som delvis är spegelbilder till varför löneandelen har fallit. Övergripande så handlar det om att återställa en rubbad maktbalans. Nedan redovisas kortfattat huvuddragen i förslagen från ett urval av forskare.

Stockhammer (2013a) konstaterar att inkomstfördelningen inte primärt avgörs av den tekniska utvecklingen, utan beror på sociala institutioner och på finanssystemen. Genom att stärka välfärdsstaten, understödja fackföreningar och kollektiva löneförhandlingar samt återreglera

finansmarknaderna kan löneandelen öka utan några större effektivitetsförluster i ekonomin.

Även Guschanski & Onaran (2017) understryker att sjunkande löneandelar inte är en oundviklig konsekvens av den tekniska utvecklingen. Eftersom högre facklig organisationsgrad däremot har en tydligt positiv effekt på löneandelen så menar de att en jämnare inkomstfördelning kräver starkare förhandlingsinstitutioner och en jämnare maktbalans mellan arbetsmarknadens parter. Detta kräver i sin tur en rad åtgärder, bland annat förbättrad lagstiftning som stödjer fackföreningar och motverkar lönediskriminering, högre minimilöner och en välfärdsstat som erbjuder inkomsttrygghet.

Men fackföreningarnas roll kan, enligt Guschanski & Onaran (2017), underskattas i länder där kollektivavtalsäckningen är betydligt högre än den fackliga organisationsgraden. De menar därför att högre facklig organisationsgrad är viktigare för att höja löneandelen i länder med mer koordinerade förhandlingssystem, samtidigt som organisationsgraden spelar en mer begränsad roll i länder som domineras av lokala löneförhandlingar. I länder med svag kollektivavtalsäckning, där förhandlade löneökningar inte kommer en större del av arbetskraften till godo, är istället politiska satsningar på välfärdsstaten en mer framkomlig strategi för att stärka arbetstagarnas förhandlingspositioner och höja löneandelen.

Guschanski & Onaran (2017) menar också att insatser för att höja lågkvalificerade arbetstagares kompetenser och utbildningsnivå i syfte att minska inkomstojämlikheterna inte kommer att lyckas, trots att deras löneandel har minskat mest, eftersom det är mellankvalificerade arbetstagare som drabbas hårdast av den tekniska utvecklingen och automatiseringar. Däremot rekommenderar IMF (2017), i motsats till Guschanski & Onaran, en politik för kompetensutveckling och vidareutbildning under hela arbetslivet för att stödja arbetstagare i avancerade ekonomier som drabbas av "störningar" som orsakas av den nya tekniken och globaliseringen. IMF rekommenderar också en politik för omställning för de arbetstagare som förlorar jobbet, och för arbetstagare som drabbas mer permanent kan mer långsiktiga omfördelningsinsatser krävas.

Även Schwellnus & Nicoletti (2018) poängterar i en OECD-rapport att utbildnings- och kompetenshöjande insatser reducerar riskerna för att arbetskraft ersätts med kapital och underlättar omställningen från

rutinmässiga till icke-rutinmässiga arbetsuppgifter som är svårare att automatisera. Därför menar de att det behövs politiska reformer som stärker de kollektiva förhandlingsinstitutionerna, så att arbetstagarna får ut en större del av produktivitetsökningarna, men som samtidigt bibehåller flexibiliteten på företagsnivå för att undvika substitutionen mellan arbete och kapital. De menar att en kombination av marknadsvänlig politik och en aktiv och kompetenshöjande arbetsmarknadspolitik som stärker anställningsbarheten bland dem som förlorar sina jobb är det bästa sättet att främja produktivitetstillväxten och säkerställa att den delas med arbetstagarna.

Storm & Naastepad (2013) menar att lägre reallöner är hämmande för tillväxten, men anser samtidigt att högre reallöneökningar i sig inte är något botemedel mot ekonomiska "sjukdomar", inte ens i löneledda ekonomier. Orsaken är att sysselsättningen, enligt deras studier, riskerar att minska när löneandelen ökar.

Problemet med att löneledd tillväxt inte genererar högre sysselsättning kommer, enligt Storm & Naastepad (2013), förvisso att bli mindre med kommande demografiska förändringar och en allt äldre arbetskraft. Men de understryker att en mer proaktiv lösning är att minska antalet arbetade timmar per person och att öka sysselsättningen i den skattefinansierade offentliga sektorn. Därför anser de att det behövs ett bredare politiskt paket av åtgärder för att försvara både löner, vinster och jobb, och som stimulerar teknisk utveckling, en jämnare inkomstfördelning och en konkurrenskraft som inte enbart baserar på priser. Det inkluderar en rättvis fördelning av produktivitetstillväxten mellan arbete (löner) och kapital (vinster), en acceptans för tillräckligt höga vinster för att främja investeringar, samt en tillräckligt hög trygghet i såväl anställningen som på arbetsmarknaden. Det senare kräver bland annat en politik för full sysselsättning och låg arbetslöshet. De anser vidare att reallönerna bör öka i kombination med en stödjande makropolitik, exempelvis genom låga räntor och ett progressivt skattesystem som finansierar välfärden och offentliga satsningar på forskning och utveckling.

Även Onaran & Galanis (2012) menar att det inte är tillräckligt att höja löneandelen, minska inkomstjämligheten och stimulera efterfrågan för att lösa utmaningarna för den ekonomiska utvecklingen. För att kunna kombinera ökad jämlighet med högre ekonomisk tillväxt är det nödvän-

digt att stödja den inhemska marknaden genom högre löner, där de negativa effekterna på investeringarna delvis uppvägs av löneökningarnas positiva effekter på produktiviteten och den inhemska efterfrågan. Därför bör en löneledd strategi kombineras med en politik för att främja ökade investeringar genom offentliga satsningar på forskning och utveckling samt andra åtgärder för att främja industriell och teknologisk utveckling.

Onaran & Stockhammer (2016) påpekar att ökade privata investeringar är mycket viktigt för produktivitetstillväxten och därmed även för löneökningar som baseras på produktivitetstillväxten. Dessutom kan ökade investeringar minska importberoendet i ekonomin och, på längre sikt, även förändra exportsammansättningen till mer innovativa produkter där efterfrågan är mindre beroende av prisutvecklingen, vilket gör att stigande arbetskraftskostnader inte får så stor effekt på exportutvecklingen. Ökade offentliga investeringar skulle enligt Onaran & Stockhammer generera högre sysselsättning i offentliga verksamheter och därmed stödja utvecklingen mot full sysselsättning, och samtidigt bidra till fler kvalificerade jobb och minska det nuvarande beroende av låglönejobb, inte minst i tjänstesektorerna, där fackföreningarna vanligen är svagare. De poängterar också att offentliga investeringar stärker den offentliga sektorn där kvinnor ofta är överrepresenterade, vilket skulle sätta ökad jämlikhet mellan kvinnor och män när det gäller såväl inkomster som sysselsättning i centrum för en löneledd tillväxtstrategi.

Lavoie & Hein (2015) poängterar att löntagarnas och fackföreningarnas förhandlingsstyrka måste stärkas genom att öka sysselsättningen och sänka arbetslösheten, förstärka löntagarnas och fackföreningarnas rättigheter, samt återskapa effektiva förhandlingsinstitutioner för att förbättra koordinationen i löneförhandlingarna. En koordinerad lönebildningsstrategi bör, enligt Lavoie & Hein, generellt sträva efter en nominell löneökningstakt i nivå med den långsiktiga produktivitetstillväxten plus inflationsmålet, och därmed skapa förutsättningar för en stabil inkomstdistribution som tar ansvar för stabil inflationstakt. Men i syfte att öka löneandelen kan den nominella lönetillväxten överskrida denna norm, under förutsättning att företags- och kapitalägares inkomstanspråk kan pressas ned för att undvika stigande inflation.

Lavoie & Hein (2015) anser också att det krävs en politik för full sysselsättning för att inte den högre arbetsproduktiviteten, som kommer av

stigande reallöner, ska begränsa sysselsättningstillväxten. Men en politisk strategi för en omfördelning av inkomsterna till löntagarnas fördel kan dock inte enbart fokusera på att öka fackförningarnas förhandlingsstyrka. Den kräver också att företagens generella kostnader, inte minst de högsta chefernas löner, och investerarnas krav på vinster och utdelningar måste reduceras genom lämpliga regleringar. Detta skapar ett utrymme för att höja löneandelen för låg- och medelinkomsttagare utan att det skapas ett högre inflationstryck, svagare konkurrenskraft eller pressade vinster.

Forskarna pekar inte bara på behoven av finanspolitiska reformer. Lavoie & Hein (2015) anser också att penningpolitiken bör ha målsättningen att hålla den långa realräntan lägre än den långsiktiga produktivtets- och BNP-tillväxten, i syfte att reducera de finansiella investerarnas inkomstanspråk, istället för att fokusera på låg inflation. Några forskare förespråkar även ett högre inflationsmål för att underlätta en höjning av löneandelen och förändringar av relativlönerna.

Franzén (2016) menar att det finns mycket som talar för att den globala ekonomin är en krisregim som till stora delar orsakas av en dåligt fungerande kapitalmarknad och ohållbara avkastningskrav. Detta kan vara en förklaring till varför finanskriser blir så pass utdragna. Därför måste företagens och finansiella mellanhänders roll på kapitalmarknaden diskuteras och omprövas. Lavoie & Hein (2015) anser, av samma orsaker, att en återreglering av den finansiella sektorn är nödvändig för att förhindra finansiell instabilitet och minska finanssektorns inflytande. Det skulle också begränsa finansialiseringens negativa effekter på löneandelen.

Flera studier, däribland IMF (2017) och rapporter från OECD (Schwellnus & Nicoletti 2018; OECD 2016), understryker att den sjunkande löneandelens konsekvenser för respektive land till stor del styrs av hur ländernas arbetsmarknadsinstitutioner hanterar de globala trenderna. De framhåller att starkare fackföreningar och högre kollektivavtalsäckning tar udden av de negativa konsekvenserna som kommer av teknologisk utveckling och globalisering. Därför är det oroande att allt fler företag i OECD-länderna väljer att inte teckna kollektivavtal (OECD 2016). IMF och OECD menar också att en politik för högre minimilöner, effektiv omställning och matchning på arbetsmarknaden och ett striktare anställningsskydd bidrar till högre löneandelar, och samtidigt stärker fackförningarnas förhandlingspositioner. Detta kan dock, en-

ligt OECD (2016), komma till priset av fler tidsbegränsade anställda och minskade incitament till produktivitetshöjande investeringar. Schwellnus & Nicoletti (2018) menar dessutom att ett striktare anställnings-skydd på sikt kan öka incitamenten att ersätta arbete med kapital, och därmed pressa löneandelen.

Starka arbetsmarknadsinstitutioner och fackföreningar, samordnade avtalsförhandlingar, relativt höga lägstalöner och förhållandevis generösa välfärdssystem är troligen en viktig förklaring till varför Sverige, åtminstone under de två senaste decennierna, hör till de länder som avviker från den globala trenden med fallande löneandelar. I Sverige är arbetstagarnas förhandlingsposition starkare än i många andra länder och reallönerna har ökat för breda arbetstagargrupper med cirka 60 procent mellan 1995 och 2016, vilket bidragit till att löneandelen stigit med ungefär 3 procentenheter under perioden. Det är dessutom viktigt att poängtera att detta skett i kombination med hög sysselsättning. Det faktum att Sveriges höga sysselsättningsgrad inte har kommit till priset av fallande reallöner motsäger alltså, åtminstone delvis, Storm & Naastepads (2013) slutsats ovan om att högre reallönstillväxt riskerar att leda till lägre sysselsättning.

Flera forskare understryker att åtgärder mot hög arbetslöshet utan tvekan är en avgörande faktor för att påverka löneandelens utveckling. Därtill kommer en ökad inkomsttrygghet vid arbetslöshet att stärka arbetstagarnas förhandlingsposition eftersom en fullgod arbetslöshetsförsäkring gör dem mindre direkt beroende av arbetsgivare. Arbetslöshetsförsäkringen utgör ett värn mot alltför låga reservationslöner, alltså de löner som arbetssökande är villiga att acceptera, och motverkar låglönekonkurrens. Det har i förlängningen en positiv effekt på löneandelen.

Andra forskare är inne på ungefär samma slutsatser. De vanligaste åtgärdsförslagen kan sammanfattas med följande punkter:

- Höj reallönerna åtminstone i takt med produktivitetstillväxten
- Stärk fackföreningarna och främja kollektivavtal
- Reglera finanssektorn och det finansiella systemet
- Stärk välfärdsstaten och arbetstagarnas inkomsttrygghet vid arbetslöshet
- Förbättra omställningen på arbetsmarknaden
- Driv en makropolitik för full sysselsättning och låg arbetslöshet
- Driv en fördelnings- och skattepolitik som minskar inkomstklyftorna

Enligt Palley (2014), vars utgångspunkt delvis avviker från de andra, är indelningen av löne- respektive vinstledda ekonomier missvisande och riskerar att resultera i felaktiga politiska beslut. Han menar att en ekonomi framstår som vinstledd därför att löneandelen har fallit. Därför kan också en ökad löneandel göra den tidigare påstått vinstledda ekonomin till en löneledd ekonomi. Med andra ord behöver inte en vinstledd ekonomi en lägre löneandel och högre vinstandel för att växa. Palley menar därför att en högre löneandel alltid kommer att generera högre tillväxt och högre kapacitetsutnyttjande, oavsett om ekonomin klassas som löne- eller vinstledd. Därför bör politiska tillväxtstrategier fokusera på att höja löneandelen. Men för att investeringarna inte ska falla bör, enligt Palley, bolagsskatten sänkas på bekostnad av högre skatter på aktieutdelningar.

Även dos Santos (2015) motsätter sig indelningen i löne- och vinstledda ekonomier. Han ser, till skillnad från de flesta andra forskare, löner som en del av företagets kapitalinvesteringar. Därför är det genom investeringsledda strategier som löneandelen kan öka. En sådan strategi syftar till att öka investeringarnas andel av den aggregerade efterfrågan, vilket skulle öka företagets kapitalstockar och löneandelar och samtidigt minska lönsamheten. Detta kräver dock, enligt dos Santos, en bred och mer ambitiös makroekonomisk politik, snarare än krav på högre löner, som bör främja en decentraliserad och vinstdriven ekonomi där behoven av produktiva investeringar ökar.

7.3.4 Simultana förändringar av löneandelen i flera länder ger större effekter på tillväxten

Enligt empiriska beräkningar av bland andra Onaran & Obst (2016) och Onaran & Galanis (2012), som redovisas i kapitel 5, blir den negativa effekten på BNP-tillväxten i ett enskilt land större om löneandelen minskar simultant i alla länder jämfört med om nedgången sker isolerat i det enskilda landet. När det gäller exempelvis Eurozonen, som kan betraktas som en enskild ekonomi, leder, enligt Onaran & Galanis (2012), en minskning av löneandelen med 1 procentenhet till att den aggregerade efterfrågan minskar med 0,13 procentenheter. Men om löneandelen minskar simultant med 1 procentenhet i samtliga G20-länder så minskar den aggregerade efterfrågan i Eurozonen nästan dubbelt så mycket,

med 0,25 procentenheter. På motsvarande sätt ger en simultan höjning av löneandelen i flera länder en större positiv effekt på tillväxten än om det endast sker i ett enskilt land.

Enligt Onarans (2015) empiriska beräkningar, som baseras på Onaran & Galanis (2012), skulle en höjning av löneandelen i G20-länderna med 1 procentenhet leda till 0,36 procent högre BNP-tillväxt än den nuvarande tillväxttrenden. Eftersom G20-länderna producerar cirka 80 procent av världens BNP visar detta att världsekonomin är löneledd. På motsvarande sätt leder en minskning av löneandelen med 1 procentenhet till att BNP dämpas med 0,36 procent.

Onaran (2015) förespråkar därför ett koordinerat policypaket som inkluderar, för det första, att G20-länderna stegvis höjer sina löneandelar med mellan 1 och 5 procentenheter under en femårsperiod (där de avancerade ekonomierna höjer löneandelarna mer än vissa utvecklingsekonomier och G20:s samlade löneandel ökar med 5 procentenheter). Det skulle återställa ungefär hälften av fallet i G20 sedan 1980-talet. För det andra innehåller policypaketet ökade statliga investeringar i offentliga verksamheter och infrastruktur med 1 procent av BNP i varje land. Syftet med de offentliga investeringarna är på kort sikt att stimulera tillväxten, men också att på lite längre sikt göra vissa länder mindre exportberoende och skapa mer diversifierade ekonomier.

Den stegvis höjda löneandelen skulle, enligt Onaran (2015), i genomsnitt resultera i 1,96 procents högre tillväxt i G20 som helhet under femårsperioden. För euroländerna är motsvarande siffra 1,19 procent. Onaran & Stockhammer (2016) gör en motsvarande beräkning för EU15 och finner att en höjning av löneandelen med 5 procentenheter under en femårsperiod resulterar i 1,5 procents högre tillväxt, och att detta höjer inflationen med 1,2 procentenheter.

När det gäller de simultana offentliga investeringarna understryker Onaran (2015) att även dessa ger betydligt större effekt på respektive lands tillväxt jämfört med en isolerad satsning i det enskilda landet. Det beror på att den ökande efterfrågan från simultana satsningar även spiller över till andra länder. Effekten av de simultana offentliga investeringarna på 1 procent av BNP i varje G20-land blir, beroende på hur stor multiplikator som används i beräkningarna, mellan 1,94 och 3,88 procents högre BNP-tillväxt i G20 som helhet jämfört med oförändrade

investeringsnivåer. Den totala effekten av Onarans policypaket skulle alltså, enligt hennes empiriska beräkningar, bli mellan 3,9 och 5,8 procents högre BNP-tillväxt under en femårsperiod för G20s samlade ekonomi. För euroländerna ger det en samlad tillväxteffekt på mellan 2,8 och 4,3 procent.

7.3.5 Behoven av internationell samordning och koordination

Att många forskare drar slutsatsen att en viss tillväxtstrategi vore önskvärd, och att det finns mer eller mindre konkreta policyförslag, betyder inte att det finns faktiska politiska och fackliga möjligheter att genomföra den. Den fallande löneandelen under de senaste decennierna är en gemensam utveckling i många länder och orsakerna kan inte enbart härledas till specifika omständigheter i enskilda länder. Det allt mer rörliga finanskapitalet, globaliseringen och den nya tekniken känner inga nationsgränser. Däremot är den fackliga verksamheten, välfärdsstaten och politiken till stor del nationell.

De flesta forskare menar därför att det kommer att krävas en internationellt samordnad och synkroniserad satsning på att höja löneandelarna i flera länder samtidigt. Detta av två skäl. För det första påverkas löne- och vinstandelen i varje land av internationella faktorer, som nämnts ovan. För det andra uppstår lätt en form av fångarnas dilemma (eller "begging-thy-neighbour"-politik), där enskilda länder kan se möjligheten att stärka sin konkurrenskraft genom att dämpa sin löneutveckling samtidigt som andra länder höjer sina löneandelar. Dessutom ger koordinerade satsningar i flera länder, jämfört med isolerade satsningar i enskilda länder, större effekter på tillväxten. Guschanski & Onaran (2017) menar att internationella arbetsstandarder måste ingå i en bred strategi för globalt samarbete med syfte att minska de globala löneskillnaderna och förbättra maktbalansen mellan arbete och kapital. Men den uppenbara risken för en konflikt mellan löneledd tillväxt, å ena sidan, och att bibehålla internationell konkurrenskraft å andra sidan försämrar utsikterna för att arbetstagarnas och kapitalägarnas intressen ska sammanfalla.

Om vägen till en högre löneandel går via ovan nämnda åtgärdsförslag krävs troligen både en mer internationellt samordnad fackföreningsrörelse och internationellt koordinerade politiska reformer. Det är således

inte enbart viljan att höja löneandelen som kan variera, även de faktiska politiska och fackliga möjligheterna och förutsättningarna att genomföra reformerna varierar kraftigt mellan olika länder. Utmaningarna ligger alltså både i de internationella relationerna och i maktbalansen mellan arbete och kapital i varje enskilt land. Slutsatsen är att en samordnad och synkroniserad satsning är mest realistiskt att genomföra i länder som har liknande institutioner och arbetsmarknadsmodeller.

Eftersom vissa utvecklingsekonomier är vinstledda och en del avancerade ekonomier är små och exportberoende kräver, enligt Onaran & Galanis (2012), en lösning på koordinationsutmaningen att några stora avancerade ekonomier går före och växlar den kapitalvänliga fördelningsspolitiken mot en löneledd tillväxtstrategi. Eftersom de senaste decennierna har dominerats av lönemoderation, främst i konkurrenskraftssyfte, så behöver en trovärdig global löneledd tillväxtstrategi baseras på ett stabilt och långsiktigt engagemang från de stora ekonomierna för att de mindre och öppna ekonomierna, inte minst bland utvecklingsländerna, ska kunna följa efter. Enligt Onaran & Stockhammer (2016) skulle EU vinna mest av alla ekonomier på en koordinerad löneledd tillväxtstrategi, och därför bör EU gå före och höja löneandelen på hemmaplan. Även Hein & Mundt (2013) menar att en del länder, främst de med bytesbalansöverskott, bör införa åtgärder som stärker deras inhemska efterfrågan och därmed också öka importen från andra länder.

Avslutningsvis bör det dock påpekas att om en internationellt koordinerad höjning av löneandelen framstår som näst intill omöjlig, så har ju det omvända faktiskt skett. Sedan 1980-talet har vi sett en koordinerad, om än kanske inte alltid aktivt samordnad, sänkning av löneandelen i många länder genom en i stort sett simultan omfördelning till förmån för kapitalet.

Källförteckning

- Autor, David (2010), *The Polarization of Job Opportunities in the U.S. Labor Market. Implications for Employment and Earnings*, Center for American Progress.
- Autor, David, David Dorn, Lawrence F. Katz, Christina Patterson & John van Reenen (2017), *The Fall of the Labour Share and the Rise of the Superstar Firms*, MIT.
- Autor, David & Anna Salomons (2017), *Does Productivity Growth Threaten Employment?*, paper presented for the ECB Forum on Central Banking in June 2017.
- Barkai, Simcha (2017), *Declining Labor and Capital Shares*, London School of Economics.
- Bengtsson, Erik (2013), "Sjunker löneandelen? Varför?", i Erik Bengtsson (red.), *Den sänkta löneandelen. Orsaker, konsekvenser och handlingsalternativ*. Premiss förlag.
- Bengtsson, Erik (2014), *Samhällsekonomi I koma – kan höjda löner återuppliva den?*, delrapport 11 till *Full sysselsättning och solidarisk lönepolitik*, LO.
- Blanchard, Olivier (1997), *The Medium Run*, Brookings Papers on Economic Activity, No. 2.
- Blecker, Robert A. (2015), *Wage-led versus profit-led demand regimes: The long and the short of it*, working paper 2015-05, American University, Department of Economics.
- dos Santos, Paulo L. (2015), *Not "wage-led" versus "profit-led," but investment-led versus consumption-led growth*, *Journal of Post Keynesian Economics*, publicerad 2015-07-24.
- Franzén, Thomas (2016), *Skapar kapitalmarknaden problem för ekonomin?*, Penning- och valutapolitik 2016:1, Sveriges Riksbank.
- Goos, Maarten, Alan Manning & Anna Salomons (2014), *Explaining Job Polarization: Routine-Biased Technological Change and Offshoring*, University of Leuven.
- Guschanski, Alexander & Özlem Onaran (2017), *The political economy*

- of income distribution: industry level evidence from 14 OECD countries*, nr GPERC51, Greenwich Political Economy Research Centre.
- Hancke, Bob (2013), *Where Have All the Wage Shares Gone? Trade Unions, Central Banks and Wage Setting in the OECD*, CEACS Working Paper, No. 2013/276.
- Hein, Eckhard & Matthias Mundt (2013), "Financialization, the Financial and Economic Crisis, and the Requirements and Potentials for Wage-led Recovery", i Lavoie & Stockhammer (2013) red., *Wage-led Growth. An Equitable Strategy for Economic Recovery*, ILO, Palgrave Macmillan.
- Hoffer, Frank (2010), *The Great Recession: A turning point for labour?*, International Journal of Labour Research, vol 2, nr 1.
- Huber, Peter, Michael Landesmann, Catherine Robinson, Robert Stehrer, Robert Hierländer, Anna Iara, Mary O'Mahony, Klaus Nowotny & Fei Peng (2010), *Migration, Skills and Productivity*, research report 365, The Vienna Institute for International Economic Studies.
- ILO (2016), *Global Wage Report 2016/17. Wage inequality in the Workplace*. ILO.
- IMF (2017), *World Economic Outlook april 2017. Gaining Momentum?*, IMF.
- Karabarbounis, Loukas & Brent Neiman (2013), *The Global Decline of the Wage Share*, NBER working paper no 19136. National Bureau of Economic Research.
- Konjunkturinstitutet (2018), *Lönebildningsrapporten 2018*, Konjunkturinstitutet.
- Korpi, Walter (2002), *The Great Trough in Unemployment: A Long-term View of Unemployment, Inflation, Strikes and the Profit/Wage Ratio*, Politics and Society nr 3 2002.
- Kristal, Tali & Yinon Cohen (2016), *The causes of rising wage inequality: the race between institutions and technology*, Socio-Economic Review, publicerad online 2016-03-16.
- Lavoie, Marc & Eckhard Hein (2015), "Vägen till full sysselsättning", i Tony Johansson (red.), *Lönebildning bortom NAIRU*, delrapport 18 till *Full sysselsättning och solidarisk lönepolitik*, LO.
- Lavoie, Marc & Engelbert Stockhammer (2013), "Wage-led Growth: Concepts, Theories and Policies", i Lavoie & Stockhammer (2013) red., *Wage-led Growth. An Equitable Strategy for Economic Recovery*, ILO, Palgrave Macmillan.

- Lindberg, Ingemar (2013), "Den sänkta löneandelen", i Erik Bengtsson (red.), *Den sänkta löneandelen. Orsaker, konsekvenser och handlingsalternativ*. Premiss förlag.
- Molinder, Jakob & Ola Pettersson (2013), *Arbetskostnadsandelens utveckling i Sverige*, Ekonomisk debatt, nr 7 2013.
- OECD (2016), *Decoupling of wages from productivity growth: Macro-level facts*, ECO/CPE/WP1(2016)23, OECD Publishing.
- Onaran, Özlem & Giorgos Galanis (2012), *Is aggregated demand wage-led or profit-led? National and global effects*, ILO
- Onaran, Özlem (2015), *The Case for a Coordinated Policy Mix of Wage-led Recovery and Public Investment in the G20*, policy brief no PBo2-2015, University of Greenwich.
- Onaran, Özlem & Thomas Obst (2016), *Wage-led Growth in the EU15 Member States: The Effects of Income Distribution on Growth, Investment, Trade Balance and Inflation*, Post Keynesian Economics Study Group.
- Onaran, Özlem & Engelbert Stockhammer (2016), *Policies for wage-led growth in Europe*, FEPS policy report.
- Palley, Thomas I. (2014), *Rethinking wage vs. profit-led growth theory with implications for policy analysis*, Working Paper 141, Macroeconomic Policy Institute, Hans Böckler Stiftung.
- Pettersson, Ola (2014), *Investeringar och sysselsättning i Sverige*, delrapport 9 till Full sysselsättning och solidarisk lönepolitik, LO.
- Rosenfeld, Jake & Patrick Denice & Jennifer Laird (2016), *Union decline lowers wages of non-union workers. The overlooked reason why wages are stuck and inequality is growing*, Economic Policy Institute.
- Ryner, Magnus (2013), "Klasskampen och den fallande löneandelen", i Erik Bengtsson (red.), *Den sänkta löneandelen. Orsaker, konsekvenser och handlingsalternativ*. Premiss förlag.
- Schwellnus, Cyrille & Giuseppe Nicoletti (2018), *Decoupling of wages from Productivity: Micro-level mechanisms*, OECD ECO/CPE/WP1(2018)3, OECD Publishing.
- Schwellnus, Cyrille, Andreas Kappeler & Pierre-Alain Pionnier (2017), *Decoupling of wages from productivity growth: Macro-level facts*, OECD Economics Department Working Papers, No. 1373, OECD Publishing.
- Shiller, Robert (2014), *Inequality Disaster Prevention*, www.project-syndicate.org.

- Smithers, Andrew (2013), *The Road to Recovery*, John Wiley & Sons Inc.
- Stiglitz, E. Joseph (2012), *The Price of Inequality*, W.W. Norton & Co.
- Spånt, Roland (2013), "Att mäta löneandelen", i Erik Bengtsson (red.), *Den sänkta löneandelen. Orsaker, konsekvenser och handlingsalternativ*, Premiss förlag.
- Stockhammer, Engelbert (2013a), "Why Have Wage Shares Fallen? An Analysis of the Determinants of Functional Income Distribution", i Lavoie & Stockhammer (2013) red., *Wage-led Growth. An Equitable Strategy for Economic Recovery*, ILO, Palgrave Macmillan.
- Stockhammer, Engelbert (2013b), "Löneledd tillväxt: En väg ut ur krisen", i Erik Bengtsson (red.), *Den sänkta löneandelen. Orsaker, konsekvenser och handlingsalternativ*. Premiss förlag.
- Stockhammer, Engelbert (2015), *Wage-led Growth*, Friedrich Ebert Stiftung.
- Storm, Servaas & C.W.M. Naastepad (2013), "Wage-led or Profit-led Supply: Wages, Productivity and Investment", i Lavoie & Stockhammer (2013) red., *Wage-led Growth. An Equitable Strategy for Economic Recovery*, ILO, Palgrave Macmillan.
- Storm, Servaas & C.W.M. Naastepad (2015), "Full sysselsättning är inte omöjligt", i Tony Johansson (red.), *Lönebildning bortom NAIRU*, delrapport 18 till *Full sysselsättning och solidarisk lönepolitik*, LO.
- Vlachos, Jonas (2017), *Vinster men inga investeringar*, artikel på bloggen Ekonomistas, publicerad 2017-02-02.

Intresset för så kallad löneledd tillväxt har fått ett uppsving under senare år. Det är en tillväxtstrategi som bygger på att höja löneandelen och på så sätt stimulera efterfrågan i ekonomin, men även produktiviteten, och därmed öka tillväxten. Men det finns också invändningar mot en sådan strategi.

Bakgrunden är att löneandelen har fallit sedan 1980-talet i de allra flesta avancerade ekonomier och utvecklingsländer. Denna utveckling har samvarierat med ökade inkomstskillnader. För att kunna diskutera en löneledd tillväxtstrategi måste dock först orsakerna till den fallande löneandelen analyseras. Är dessa opåverkbara eller orsakas de av faktorer som går att påverka?

Denna rapport sammanställer forskningen kring löneledd tillväxt. Rapporten drar dock inga egna slutsatser om behoven av en löneledd tillväxtstrategi, om det är praktiskt möjligt att genomföra den eller om den skulle vara framgångsrik. Däremot redovisas forskarnas slutsatser och åtgärdsförslag i det urval av studier som används i denna rapport. Rapporten ska fungera som en kunskapsöversyn och ligga till grund för fortsatta policydiskussioner.

December 2018

ISBN 978-91-566-3355-3

www.lo.se